

**UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
DEPARTAMENTUL-CATEDRA UNESCO
PENTRU SCHIMBURI INTERCULTURALE ȘI INTERRELIGIOASE
Program de Master
„Comunicare interculturală în contextul integrării europene”
Specializarea “Comunicare interculturală”**

Lucrare de disertație

**REFORMA DE LA BOLOGNA –
ÎNVĂȚĂMÂNTUL UNIVERSITAR EUROPEAN**

**Autor:
Elena-Cristina Morega**

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. Martin Hauser**

**București
iunie 2007**

Cuprins

Introducere / 4

Învățământul Universitar / 7

Învățământul superior European / 8

Dezvoltarea învățământului superior European / 15

Sistemul bazat pe două cicluri / 16

Compatibilitatea diferitelor sisteme de învățământ / 16

Mobilitatea studenților și libera circulație / 18

Sistemul European de credite transferabile / 19

Învățământul superior din România / 21

România și învățământul European superior / 24

Organizarea programelor de studii pe trei cicluri, conform schemei promovate de Procesul Bologna / 27

Sistemul de învățământ din România și sistemele europene de învățământ / 28

Reforma de la Bologna în Franța / 30

Aplicabilitatea în Franța / 32

Trei cicluri universitare: Licence, Master, Doctorat / 34

Modernizarea învățământului superior – o inițiativă franceză / 35

Adoptarea sistemului ECTS / 35

Convenții Universitare din Seria Tratatelor Europene / 37

Asigurarea calității învățământului superior / 39

Germania / 39

Italia / 41

Belgia / 42

Spania / 45

Interculturalitate, educație și învățământ / Error! Bookmark not defined.

Învățământul românesc și educația interculturală / 59

Concluzii / 61

Scurt istoric / 63

Bibiografie / 75

Anexe / 81

Introducere

Integrarea României în Uniunea Europeană este un subiect care a provocat interes pentru toate domeniile de activitate. Trebuie să recunoaștem faptul că pentru fiecare dintre noi, cei care nu au luat parte de la început la acest joc al integrării, cuvântul „aderare” nu a însemnat ceva concret, deoarece nu știam poate să definim Uniunea Europeană. Lucrurile s-au schimbat însă pentru că am început să vedem ce reprezintă Uniunea și să avem contact cu ceea ce se întâmplă în Uniune. Acum suntem cu toții de aceeași parte, suntem cu toții egali datorită faptului că suntem membri ai Uniunii Europene, avem o identitate comună - mai largă decât identitatea națională, putem să ne raportăm la ceva ce depășește granițele țării noastre natale, având însă în continuare sentimentul apartenenței.

Faptul că România se află acum pe lista țărilor membre a adus schimbări majore, însă mai este încă mult până să putem afirma cu adevărat că înțelegem pe deplin ce înseamnă noul statut pe care ni l-am asumat odată cu această apartenență. Desigur se poate vorbi despre faptul că întreaga problematică a integrării este mai mult bazată pe criterii politice și economice, însă acest lucru nu este adevărat, deoarece fiecare domeniu de activitate a avut parte de schimbări, de avantaje dar și de dezavantaje. Apartenența la Uniune ar trebui să ne confere tuturor ideea că suntem un tot unitar și că putem beneficia de mai multe opțiuni, indiferent de ceea ce ne dorim să facem pe viitor. Este important pentru fiecare dintre noi să știm să apreciem noul statut pe care ni-l oferă această integrare și, mai ales, să știm să beneficiem de noile avantaje pe care ni le conferă statutul de cetățean al Uniunii Europene.

Integrarea țării noastre la Uniune este un punct de început pentru dezvoltarea noastră ca țară, oferindu-ne șansa de a arăta că suntem un popor care merită și care își dorește cu adevărat să realizeze ceva, deși poate la început va fi destul de greu, ținând cont de diferențele care ne despart de primele state care au semnat pentru a fi membre ale Uniunii.

Unul dintre domeniile foarte importante pentru fiecare țară în parte, fie ea membră a Uniunii sau nu, este domeniul educației. Educația este cea care ne arată ce

trebuie să facem, ceea ce este bine și ceea ce este rău, ceea ce trebuie să știm, cea care ne învață cum să ajungem acolo unde ne dorim cu adevărat. În cultura țării noastre este un proverb popular care se spune de obicei atunci când cineva jignește sau vorbește nerespectuos: ”Nu ai cei șapte ani de acasă”. Este un proverb simplu care spune însă multe, deoarece într-o simplă frază se poate face o caracterizare persoanei respective. În traducere aceasta înseamnă practic că persoana căreia i s-a spus acest lucru nu a fost educată de părinți și deci nu știe să se comporte (în România copilul este dat la școală în general la vârsta de 7 ani).

Știm, însă, cu toții că nu doar cei șapte ani de acasă sunt importanți în dezvoltarea noastră, deoarece aceștia sunt urmați de alți ani de educație veniți însă dintr-o altă direcție, și anume cea a învățământului. Este un domeniu despre care se vorbește destul de mult, deoarece acesta este practic baza fiecărei evoluții, fie ea personală sau națională (chiar și atunci când vorbim de cultura unei țări aparte putem vorbi de educație - fiecare proverb, fiecare obicei, fiecare tradiție are la bază un sistem de educare ce este poate însă perceput în mod diferit sau sub o altă denumire). Este important ca atunci când vorbim de educație să tratăm însă acest subiect cu foarte mare atenție deoarece educația sau sistemul educațional ne definesc ulterior pe fiecare dintre noi. În funcție de educația pe care am primit-o sau pe care ne-o formăm, avem acces la diferite informații și la diferite surse de dezvoltare. Iată de ce sistemul educațional a fost unul dintre domeniile pe care și-a pus amprenta integrarea țării noastre în Uniunea Europeană. Așa cum fiecare țară în parte are un sistem propriu de învățământ, așa cum fiecare țară are o anumită tradiție a acestui domeniu, așa și Uniunea Europeană dorește să creeze un spațiu în care fiecare cetățean al Uniunii să se regăsească și să se simtă într-un mediu cunoscut, nicidecum străin.

Cu privire la acest domeniu, statele Uniunii Europene au dorit să îmbunătățească, să dezvolte, dar în același timp să armonizeze ceea ce fiecare țară membră numea, înainte de integrare, învățământ. Care este scopul? Și ce repercusiuni poate avea aceasta asupra întregului sistem deja existent în fiecare țară? Care sunt motivele Uniunii pentru această decizie și de ce nu era bine în „vechiul sistem”? Iată câteva dintre întrebările la care am dori să aducem un răspuns în această lucrare.

Trebuie însă menționat faptul că vom trata în această lucrare doar o parte a sistemului de învățământ și anume învățământul universitar – fără a încerca o minimizare a importanței celorlalte.

Atunci când ne gândim la învățământ și la Uniunea Europeană, ne gândim la posibilitatea de a studia în altă țară, la șansa de a cunoaște o altă cultură și alți oameni, la curiozitatea de a afla mai multe despre ceea ce se întâmplă dincolo de granițele țării natale. Este o șansă pe care fiecare și-o dorește, poate, și care a devenit posibilă tocmai datorită alinierii țării noastre la celelalte state, membre deja ale Uniunii Europene.

Lucrarea de față prezintă doar o mică parte din ceea ce înseamnă a face parte din Uniunea Europeană, însă o parte destul de importantă deoarece este cea care stă la formarea noastră ca oameni dar și ca viitori cetățeni ai Europei - sistemul de învățământ european.

Subiectul lucrării s-a născut din dorința proprie de a afla mai multe despre Reforma de la Bologna și despre mobilitatea studenților, al cărui subiect am fost în urmă cu câțiva ani, atunci când am avut ocazia de a studia la o universitate din afara granițelor țării.

Lucrarea are la bază o bibliografie variată ca și metodologie, axându-se în special pe documentații, articole de presă și de reviste, rapoarte și comunicate ale țărilor participante la Reforma de la Bologna, dar și cărți despre învățământul universitar și despre interculturalitatea acestuia. Trebuie de asemenea menționat faptul că pentru acesta temă bibliografia este încă în proces de formare, deoarece raportul final și bibliografia completă vor fi oarecum desăvârșite în anul 2010, an în care se așteaptă implementarea definitivă a reformei în țările care au semnat-o.

Învățământul Universitar

Învățământul este cel care ne ajută și ne oferă posibilitatea să mergem dincolo de ceea ce ne învață viața și ne dă posibilitatea să cunoaștem lucruri și locuri care poate la prima vedere ne-ar părea inaccesibile.

Educația este foarte importantă în dezvoltarea unei societăți. Declarația de la Sorbona a Asociației Universităților Europene (EUA), din 25 mai 1998, semnaleză importanța instituțiilor universitare pentru dezvoltarea și crearea unei dimensiuni culturale europene. Crearea acestui spațiu european comun pentru învățământul superior este foarte importantă atunci când ne gândim la posibilitatea de a studia, de a lucra sau chiar de a locui într-o altă țară diferită de cea natală, asigurându-ne astfel un spațiu comun pentru dezvoltare și cultivare continuă. Nu vom putea niciodată lucra într-o țară străină dacă sistemul de învățământ este total diferit sau dacă diplomele din țara noastră nu sunt recunoscute în țara în care vrem să mergem. Exista, desigur, și înainte de implementarea Reformei de la Bologna posibilitatea recunoașterii diplomelor, însă aceasta depindea destul de mult de țară și de universitate, de acordurile țării respective cu România. Acum este mult mai simplu, deoarece prin reforma de la Bologna s-a format un nou sistem universitar european care permite tuturor studenților să aibă acces la mobilitate, deoarece diplomele sunt comune și sistemul de învățământ devine unul uniform.

Fiecare diplomă, fiecare atestat, fiecare certificat au valoare atunci când sunt recunoscute, atunci când sunt acceptate și atunci când sunt apreciate. Asta se dorește de fapt prin uniformizarea sistemului de învățământ - arătarea recunoștinței față de o anumită instituție de învățământ, și implicit față de țara acelei instituții. Este bine de știut faptul că acest nou spațiu european care este în curs de formare va putea oferi membrilor țărilor care au semnat această declarație posibilitatea de a se simți „acasă” în orice instituție de învățământ din Uniune și de a avea cu adevărat acel sentiment de apartenență. Spațiul European de Învățământ Superior s-a dezvoltat destul de mult în

ultima perioadă, lucru care nu poate decât să ne bucure, ținând cont de numărul studenților care au profitat de această nouă dimensiune culturală.

Învățământul superior European

Crearea Spațiului European al Învățământului Superior în care sistemele de învățământ și diplomele sunt armonizate - acesta este principalul scop al Reformei de la Bologna care a fost semnată în iunie 1999 de către miniștrii europeni care se ocupau de educație. Reforma va trebui concretizată în anul 2010, în Elveția. Astfel, marile școli europene vor trebui ca până în anul 2010 să se plieze la noul sistem european de învățământ, pentru ca scopul principal al declarației să fie îndeplinit. Trebuie să recunoaștem că și la noi în țară schimbarea sistemului este din ce în ce mai evidentă, dacă ținem cont de faptul că în majoritatea instituțiilor de învățământ superior din țară se ține cont de scopul declarației de la Bologna. Anul viitor va fi în România prima generație a sistemului Bologna, adică prima generație care va urma întocmai structura implementată de aceasta reformă – învățământul de trei ani. Ca orice modificare, și aceasta a adus nemulțumiri atât în rândul studenților cât și în rândul elevilor. Însă, dacă este să analizăm cu atenție scopul implementării acestei reforme, vom putea poate trage o concluzie clară pentru a putea demonstra că această aliniere la învățământul european universitar este un pas înainte pentru dezvoltarea noastră ca oameni dar și ca țară. Trebuie să demonstrăm că suntem capabili să înțelegem schimbarea, dar, mai mult de atât, că știm să profităm de avantajele pe care aceasta ni le oferă. Dincolo de această schimbare concretă a învățământului trebuie să putem vedea avantajele sociale pe care aceasta ni le oferă, deoarece fiecare implicare a țării într-un astfel de proiect aduce după sine nenumărate modificări sociale și culturale.

“Dimensiunea socială a Spațiului European de Învățământ Superior și al celui de Cercetare se vede în elaborarea schemelor care au ca scop îmbunătățirea eficienței activității academice și a oportunităților reușitei studenților. Aranjamentele corespunzătoare pentru susținerea metodologică și educațională contribuie, de cele mai multe ori, la o luptă între handicapurile sociale și culturale care dezavantajează unele grupuri de tineri studioși. În legătură cu schemele referitoare la monitorizarea

lucrului academic, formulele care permit luarea în calcul, într-o modalitate flexibilă, a căilor de studii, dificultățile specifice și comportamentul studenților din diferite medii fac posibile oferirea diferitor răspunsuri corespunzătoare în conformitate cu diferite grupuri de studenți atrași în învățământul superior. Indiferent de măsurile implementate, fie referitoare la un efort focalizat pe supraveghere, fie folosind aranjamente corespunzătoare de supraveghere, fie testând diferite modalități potrivite de susținere, aceste măsuri sporesc șansele de reușită ale studenților din grupurile sociale, care, până recent, nu aveau acces la învățământul superior. Prin urmare, ele sunt coerente în ceea ce privește eforturile depuse pentru extinderea numărului de admiși în învățământul superior.”¹

Aspectul social este foarte important în evoluția fiecărei țări și trebuie să putem vedea în crearea acestui spațiu de învățământ o componentă importantă pentru dezvoltarea noastră a tuturor. Când vorbim de Spațiul European de Învățământ, nu se ține cont de apartenența socială, de posibilitatea materială sau de țara natală, deoarece în acest spațiu suntem cu toții egali, avem aceleași drepturi și respectăm aceleași principii. Nu se mai face o departajare în funcție de criteriile amintite mai sus tocmai datorită faptului că și România, la fel ca toate celelalte țări care-și doresc o uniformizare, au semnat Declarația de la Bologna.

Învățământul superior european întâmpină diferite probleme, însă cauzele și curentele de idei care au generat acțiuni și luări de poziție de către autoritățile abilitate în domeniu s-au concretizat prin „Procesul de la Bologna”. Dintre cauzele esențiale care au generat aceste acțiuni au fost² :

- Limitarea procesului de mobilitate în interiorul Uniunii;
- Încetinirea competitivității Europei la scara mondială;
- Necesitatea creării unei Europe a cunoașterii cu dimensiuni intelectuale, sociale, culturale și tehnice, în care universitățile au de jucat un rol central;

¹ Elie Cohen, *Dimensiunea socială a Spațiului European de Învățământ Superior și competitivitatea internațională*, 15 martie 2005.

² “Le Processus de Bologne: l’harmonisation des systèmes d’enseignement supérieur européens“, EAMS, Granada.

- Necesitatea completării acordurilor privind recunoașterea mutuală a calificărilor Universitare în Europa;

Fazele procesului de la Bologna sunt de fapt rezultatul unui lung șir de propuneri care au fost făcute pe o perioadă destul de mare, pe parcursul mai multor ani. Dintre acestea merită să amintim câteva, pe cele care au fost considerate cele mai importante și care reprezintă de fapt adevărați piloni pentru întregul Spațiu European al învățământului superior

- „În 18 septembrie 1989, se adopta Magna Charta Universitatum (Bologna) de către rectorii universităților europene, cu ocazia aniversării a 900 de ani ai Universității Bologna

- În 25 mai 1998 este semnată Declarația de la Paris (Sorbona), întâlnire ocazionată de aniversarea a 800 de ani ai Sorbonei. Semnatari ai acestei declarații au fost 10 țări: Germania, Franța, Italia, Regatul Unit, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Republica Cehă, România, Elveția.

- Declarația de la Bologna (Aula Magna S. Lucia), din 19 iunie 1999 a avut ca semnatari 29 de țări: Germania, Austria, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Estonia, Spania, Finlanda, Franța, Grecia, Ungaria, Irlanda, Islanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Norvegia, Țările de Jos, Polonia, Portugalia, Regatul Unit, Republica Cehă, România, Slovacia, Slovenia, Suedia, Elveția.

- În 17 mai 2001, 32 de țări au semnat documentele Reuniunii de la Praga.

- Reuniunea de la Berlin a avut loc pe data de 19 septembrie 2003.

- În mai 2005 s-a desfășurat Reuniunea de la Bergen.”³

Toate acestea au avut scopuri bine conturate și care trebuiau să aducă spațiul educațional la un anumit nivel, care avea să fie așa cum se dorea, un spațiu european. Principiile au fost numeroase și obiectivele de asemenea. Trebuie însă menționat faptul că în prima fază anumite principii erau cele care păreau a avea prioritate. Erau multe lucruri care trebuiau modificate și, pentru că trebuia să existe un început, s-a ajuns la concluzia că cele mai importante obiective⁴ sunt:

- „Adoptarea unui sistem de diplome ușor de comparat și de asemenea, de recunoscut, prin implementarea ideii de completare a diplomei, în vederea promovării posibilităților de angajare a cetățenilor Europei și a promovării competitivității internaționale a sistemului educațional superior European;”⁵

- „Adoptarea unui sistem bazat în mod esențial pe două cicluri, de subabsolvire și de absolvire. Accesul la al doilea ciclu va necesita completarea cu succes a studiilor din primul ciclu, care ar putea dura cel puțin trei ani. Diploma primită după absolvirea primului ciclu va fi, de asemenea, relevantă pentru piața de muncă europeană ca un nivel anume de calificare. Al doilea ciclu ar trebui să ducă spre diploma de master și/sau de doctor, așa cum se întâmplă în multe țări ale Europei;”⁶

- „Stabilirea unui sistem de credite ca o manieră oportună de a promova ideea de mobilitate a studenților peste tot în lume. Creditele ar putea fi obținute și în contexte care nu implică învățământ superior, care include învățarea pe tot parcursul vieții, ceea duce la recunoașterea lor de către universitățile în cauză;”⁷

³ “Strategii de dezvoltare și direcții de acțiune în învățământul superior“,

http://www.tuiasi.ro/dga/planuri/orientari/orientari_strategice_pentru_invatamantul_superior.doc

⁴ Cf “Domeniul învățământului superior european“, Declarație comună a Miniștrilor Educației din Europa, convenită la Bologna, 19 iunie 1999.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

⁷ Idem.

- „Promovarea mobilității prin depășirea obstacolelor fizice (stimularea circulației libere), aici stabilindu-se încă de la început bine rolurile pe care le vor avea studenții dar și profesorii;”⁸
- „Promovarea cooperării europene în asigurarea calității unei viziuni legate de ideea de a dezvolta criterii și metodologii comparabile;”⁹
- „Promovarea dimensiunilor necesare europene legate de învățământul superior, mai ales în ceea ce privește dezvoltarea curriculară, cooperarea inter-instituțională, schemele de mobilitate și programele integrate de studiu, formare și cercetare;”¹⁰

Totodată se admite faptul că trebuie respectată diversitatea culturală, lingvistică, a sistemelor naționale de educație și a autonomiei universitare. Pentru îndeplinirea obiectivelor strategice stabilite se propune aplicarea diverselor moduri de cooperare inter-guvernamentală, împreună cu organizațiile europene non-guvernamentale care au competență în învățământul superior. Stabilirea unei arii, a unui spațiu european de învățământ superior necesită sprijin și suport constant, supraveghere și adaptare continuă la nevoile în permanentă schimbare. În această idee, se propun întâlniri periodice pentru evaluarea progreselor făcute și pentru a stabili următorii pași care trebuie făcuți.¹¹

Ținând cont de punctele de acțiune stabilite prin Declarația de la Sorbona, cât și de necesitatea întâlnirilor ulterioare pentru evaluarea progreselor și a pașilor făcuți, pe data de 19 iunie 1999, Miniștrii responsabili pentru învățământul superior din 29 de țări ale Europei au semnat Declarația de la Bologna, convenind asupra unor obiective comune importante pentru dezvoltarea coerentă și

⁸ “Domeniul învățământului superior european“, Declarație comună a Miniștrilor Educației din Europa, convenită la Bologna, 19 iunie 1999.

⁹ Idem.

¹⁰ Idem.

¹¹ Cf “Procesul de la Bologna și învățământul superior românesc“, http://asbiiasi.uv.ro/documente_files/legis/Procesul_de_la_Bologna_si_invatamantul_superior_romanesc.doc

armonioasă în domeniul învățământului superior pentru anul 2010. Declarația de la Bologna se articulează în jurul a 6 activități.¹²

- crearea unui sistem de trepte academice ușor “lizibile” și comparabile, incluzând implementarea suplimentului la diplomă (un document anexat la diploma de studii superioare care vizează să amelioreze “transparența” internațională și să faciliteze recunoașterea academică și profesională a calificărilor);

- crearea unui sistem de acumulare și transfer de credite (de tipul ECTS, utilizat deja cu succes în cadrul Socrates-Erasmus);

- creșterea mobilității studenților, profesorilor și cercetătorilor (surmontarea obstacolelor);

- cooperarea în materie de asigurare a calității;

- realizarea dimensiunii europene a învățământului superior.

Procesul are în vedere orientarea sistemelor de învățământ superior din Europa către un sistem mai transparent, care să plaseze sistemele naționale diversificate într-un cadru comun, sprijinindu-se pe trei cicluri: Licență, Masterat și Doctorat¹³. «România a semnat Declarația de la Bologna în 1999, angajându-se astfel să includă obiectivele stabilite în prioritățile învățământului superior românesc.¹⁴

La Conferința miniștrilor educației ce a avut loc la Praga pe data de 19 mai 2001, obiectivele au crescut, statele semnatare au reafirmat obiectivul de a forma Spațiul European al Învățământului Superior până în anul 2010. Dintre punctele importante discutate ar fi confirmarea orientărilor procesului Bologna și adăugarea a trei teme-cheie: crearea unei structuri universitare care să răspundă necesităților educației și formării pe tot parcursul vieții (formarea permanentă); implicarea instituțiilor de învățământ și a studenților în procesul educațional; promovarea atractivității învățământului superior european pentru studenții din Europa și din toată lumea; apelul la implementarea politicilor de evaluare a calității în fiecare țară, în vederea asigurării încrederii reciproce, indispensabilă pentru validarea cursurilor făcute în străinătate. Pe data de 19 septembrie 2003, miniștrii responsabili pentru

¹² Cf “Procesul de la Bologna”, www.bologna.ro

¹³ A se vedea “Declarația de la Bologna” în Anexă.

¹⁴ “Procesul Bologna”, <http://www.edu.ro/index.php/articles/c788/>

învățământul superior din 33 de țări ale Europei s-au întâlnit la Berlin cu scopul de a analiza progresele obținute în domeniu și de a stabili prioritățile și noile obiective pentru anii următori în vederea accelerării procesului de formare a Spațiului European al Învățământului Superior. Dintre ideile punctate cu această ocazie și propuse a fi realizate ar fi: luarea de măsuri complementare la procesul de la Bologna (ciclul doctoral și ciclul 3 acoperit de procesul Bologna – liant între Spațiul European de Învățământ și de Cercetare; învățământ superior de interes și de responsabilitate publică cu o dimensiune socială; luarea dispozițiilor naționale pentru a permite împrumuturi și burse).

De asemenea s-a menționat că începând cu 2005 toate statele semnatare trebuiau să adopte un sistem de două cicluri, să furnizeze gratuit și automat tuturor licențiaților suplimentul la diplomă într-o limbă de largă difuzare; să înceapă implementarea unui sistem de asigurare a calității). „Procesul de la Bologna accentuează ideea conform căreia Spațiul European al Învățământului Superior (SEIS) va beneficia de sinergiile cu Spațiul European al Cercetării, consolidând astfel o Europă bazată pe cunoaștere. Scopul acestei acțiuni este de a păstra bogăția culturală și diversitatea lingvistică a Europei, precum și de a educa potențialul de inovație, de dezvoltare economică și socială printr-o cooperare atotcuprinzătoare între instituțiile europene de învățământ superior.”¹⁵

¹⁵ “Exploatarea dimensiunilor sociale ale Spațiului European de Învățământ Superior“, Atena, Grecia, 19-20 Februarie 2003 – Raport General.

Dezvoltarea învățământului superior European

Câteva din punctele esențiale de acțiune stabilite pe tot parcursul Procesului de la Bologna pentru realizarea dezvoltării învățământului superior, sunt, într formă sintetizată următoarele (precizăm că am ales să prezentăm doar câteva, fără însă a încerca o diminuare a importanței celorlalte):

„Asigurarea calității. Miniștrii educației s-au angajat la Berlin să susțină dezvoltarea în continuare a sistemului de asigurare a calității la nivel instituțional, național și european. S-a accentuat necesitatea de a elabora criterii mutual acceptate și metodologii de asigurare a calității. S-a căzut de acord ca până în anul 2005 sistemele naționale de asigurare a calității să includă:

- Definirea responsabilităților organelor și instituțiilor implicate.
- Evaluarea programelor sau instituțiilor, inclusiv evaluarea internă, analiza externă.
- Participarea studenților și publicarea rezultatelor.
- Un sistem de acreditare, certificare sau proceduri comparabile.
- Participarea internațională, cooperarea și organizarea rețelelor.”¹⁶

Se dorește practic ca noul sistem de învățământ să fie diferit față de cel actual, existent în statele semnatare, dar să îndeplinească anumite principii, printre care unul dintre cele mai importante fiind legat de calitate. Ținând cont că este vorba despre instituții care au la bază educarea și formarea noastră a tuturor, trebuie să ne asigurăm

¹⁶ “Formarea Spațiului European de Învățământ Superior“, Comunicat al Conferinței Miniștrilor responsabili pentru învățământul superior, Berlin, 19 septembrie 2003.

că noul spațiu de învățământ ne oferă o calitate superioară, care să ne ajute pe tot parcursul vieții.

Sistemul bazat pe două cicluri

Unul dintre punctele stabilite cu ocazia întâlnirii de la Bologna a fost ca noul sistem de învățământ să fie bazat pe cicluri. Primul ciclu, util în special pentru piața de muncă, cu o durată de minim 3 ani, și cel de-al doilea ciclu (Master) pentru care este necesară terminarea primului. ”Toate țările semnatare s-au angajat să înceapă implementarea sistemului menționat până cel târziu în anul 2005. De asemenea, țările membre au fost încurajate să elaboreze un cadru al calificărilor comparabile și compatibile pentru sistemele de învățământ superior, care ar căuta să descrie calificările în termeni de abilități, pe nivele, conform rezultatelor procesului de învățare, competențelor și profilului.”¹⁷

Compatibilitatea diferitelor sisteme de învățământ

Asigurarea unei compatibilități a sistemelor de învățământ superior necesită o preocupare continuă pentru a fi realizată în totalitate. Acest lucru trebuie încurajat prin promovarea unor măsuri concrete, prin stabilirea unor obiective astfel încât fiecare țară să știe care sunt principiile pe care trebuie să le urmeze pentru a se ajunge la o compatibilitate a sistemelor de învățământ din spațiul european. La întâlnirea organizată în 18 iunie 2003 au luat parte experți din partea autorităților dar și reprezentanți din partea școlilor din toate țările participante, deoarece fiecare sugesție

¹⁷ “Învățământul Superior Românesc la începutul anului universitar 2005-2006“, <http://www.gov.ro/presa/afisdoc.php?idpresa=41891&idrubricapresa=1&idrubricaprimm=&idtema=&tip=&pag=&dir=&opti=print>

și fiecare inițiativă putea fi un pas de plecare pentru stabilirea inițiativelor¹⁸.

Scopul principal al acestei întâlniri a fost creșterea competitivității la nivel internațional, în sensul bun al cuvântului, fără să ducă însă la o competitivitate negativă. Se dorește practic o competitivitate prin care toate țările participante să poată aduce elemente bune, elemente de care să țină cont și celelalte, elemente care să fie adevărate modele de urmat în noul spațiu european. Este destul de greu să se ajungă la această compatibilitate fără să existe și dezavantaje, însă prin stabilirea acestui criteriu la Reforma de la Bologna, s-a dorit punerea în balanță a dezavantajelor cu avantajele. Fiecare țară are desigur propriul sistem de învățământ și numai ideea de implementare a unui nou poate fi văzută ca o adevărată problemă. Noul sistem nu înseamnă nici pe departe înlăturarea caracteristicilor naționale, sau încercarea de a diminua identitatea noastră ca și popor. Uniformizarea sistemului de învățământ poate fi pentru fiecare instituție un prim pas către afirmarea sa pe plan internațional. Este important ca atunci când vorbim de statutul nostru de membru al Uniunii Europene să știm că indiferent de studiile făcute aici, avem și șansa de a le continua în afară, fără să trebuiască să reluăm anumite studii deoarece cele făcute în țară n-ar fi recunoscute. Practic a fi membru înseamnă să poți merge în celelalte state europene fără a avea senzația că nu aparții aceluia loc.

Tocmai de aceea un punct important în dezvoltarea spațiului european universitar a fost ocupat de sistemul de echivalare a diplomelor, prin înființarea creditelor ECTS¹⁹. Unui an academic îi corespund un număr de 60 de astfel de credite, adică echivalentul a 1500-1800 de ore de studiu. Rolul principal al noului sistem bazat pe creditele ECTS este de a facilita transferul în toate țările Uniunii. Astfel, dacă un student a obținut cele 60 de credite la sfârșitul unui an universitar, se poate transfera către o altă universitate din țară sau din afara țării, fiindu-i recunoscute studiile din anul anterior. Asta presupune bineînțeles ca Universitatea la care dorește să se transfere să aibă de asemenea implementat sistemul de credite. Iată, deci, că astfel

¹⁸ Cf "Formarea Spațiului European de Învățământ Superior", Comunicat al Conferinței Miniștrilor responsabili pentru învățământul superior, Berlin, 19 septembrie 2003.

¹⁹ European Credit Transfer and Accumulation System – un standard de comparare a prezențelor și performanțelor studenților din învățământul superior în Uniunea Europeană și în alte câteva țări Europene.

putem vorbi de compatibilitate între două instituții de învățământ diferite și de posibilitatea transferului.

Mobilitatea studenților și libera circulație

Libera circulație a persoanelor este unul dintre principiile de bază ale Uniunii Europene. Tratatul de la Roma, semnat în 1957, prevedea libera circulație a mărfurilor în special în anumite domenii, cum ar fi cel al carbonului sau cel al oțelului²⁰. Prin acest tratat se poate deduce desigur o anumită mobilitate a persoanelor, astfel încât europenii puteau circula liberi.

Începând din anii imediat următori, această mobilitate s-a extins în mai multe domenii, unul dintre ele fiind desigur cel al învățământului. Studenții, în special cei care studiau limbile străine din țările europene au încercat să-și îmbunătățească cunoștințele făcând o parte din studii în țara în care se vorbea limba pe care ei o studiau în țara lor natală.

Cu toate acestea, era un subiect care punea destule probleme în acea perioadă: lipsa recunoașterii, transparența programelor studiate și a diplomelor eliberate, probleme care duceau la o descurajare a celor care vroiau să studieze în afara țării.

Învățământul Universitar și mobilitatea studenților au intrat însă în sfera de interes a politicilor europene. Consiliul Europei, instituție fondată în 1949 avea ca scop principal: „Întărirea uniunii dintre statele membre și propunerea ideilor și principiilor comune cu scopul de a favoriza progresul economic și social”²¹. Consiliul Europei a încurajat studenții, profesorii și cercetătorii să studieze noi metode de lucru, să obțină competențe internaționale și interculturale, dar în același timp să transmită

²⁰ http://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Roma

²¹ www.coe.int/T/RO/Com/About_COE/Brochures/ROU_At_a_glance.asp - 38k

cunoștințele acumulate pe întregul continent. Mobilitatea devenea astfel o valoare care trebuia apărată dar și o valoare care trebuie să progreseze pentru a crea o adevărată identitate europeană. Pentru promovarea mobilității s-a pus accent pe următoarele puncte:

- „Pentru studenți, accesul la studii și la oportunități de formare și serviciile legate de acestea;
- Pentru profesori, cercetători și personalul administrativ, recunoașterea și valorificarea perioadelor petrecute în concursul european, prin cercetare, predare și formare, fără a fi prejudiciate drepturile lor statutare;
- Promovarea cooperării europene în asigurarea calității unei viziuni legate de ideea de a dezvolta criterii și metodologii comparabile;
- Promovarea dimensiunilor europene necesare legate de învățământul superior, mai ales în ceea ce privește dezvoltarea curriculară, cooperarea inter-instituțională, schemele de mobilitate și programele integrate de studiu, formare și cercetare. Prin prezenta declarație, ne angajăm să îndeplinim aceste obiective, printr-un cadru adecvat competențelor noastre instituționale și respectând în mod cert diversitatea culturală, lingvistică, a sistemelor naționale de educație și a autonomiei universitare, pentru a consolida un Spațiu European al Învățământului Superior. Până la acel punct, la final, vom aplica diverse moduri de cooperare inter-guvernamentală, împreună cu acele organizații europene non-guvernamentale care au competență în învățământul superior. Ne așteptăm ca universitățile să răspundă din nou prompt și în mod pozitiv și să contribuie în mod activ la succesul inițiativei noastre.”²²

Sistemul European de credite transferabile

²² “Domeniul învățământului superior european“, Declarație comună a Miniștrilor Educației din Europa, convenită la Bologna, 19 iunie 1999. www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-pr-bologna-oth-rmn-t02.pdf

„Sistemul European de Credite Transferabile (ECTS – European Credit Transfer System) a apărut în anul 1989 (într-un stadiu-pilot) în cadrul programului ERASMUS, ca mijloc de promovare a cooperării inter-universitare, în special din perspectiva facilitării recunoașterii perioadelor de studiu realizate de studenți peste hotare. În prezent, ECTS a depășit stadiul-pilot, fiind din ce în ce mai mult considerat nu doar ca un sistem de transfer de credite, dar și ca un sistem larg recunoscut de acumulare de credite pentru învățarea continuă. Actualmente, ECTS este folosit cu precădere pentru a facilita analiza și compararea programelor de studii urmate de studenții ce realizează stagii de pregătire în universități din afara granițelor țării de origine. În viitor, se preconizează folosirea ECTS pentru toate categoriile de persoane și programe a căror mobilitate se realizează în cadrul propriului oraș de reședință sau în cel al țării de origine: între două departamente ale aceleiași instituții, între universități și colegii etc. Pot fi de asemenea creditate și recunoscute perioadele de studiu individual sau experiență de muncă ale unei persoane. În acest context, a fost introdus termenul de „Sistem European de Acumulare și Transfer al Creditelor”, păstrându-se totuși acronimul „ECTS”.²³

Acest sistem a fost introdus și în țara noastră, iar din anul 2000 s-au introdus numerele de credite pentru fiecare disciplină în parte și în foaia matricolă a fiecărui student. Noul sistem a devenit însă obligatoriu începând cu anul universitar 2004-2005 și se aplică la toate instituțiile de învățământ din țară.

Odată cu implementarea noului sistem este mult mai ușor pentru orice student să-și poată transfera cursurile la o altă unitate de învățământ, deoarece numărul de credite este la fel măsurabil în toate universitățile. Fiecare curs are un anumit număr de credite în funcție de complexitatea și de durata acestuia. Creditele se stabilesc în conformitate cu toate componentele avute ca obiectiv de Declarația de la Bologna.

În momentul acesta, în România, sistemul de credite este binevenit nu numai pentru transferarea la alte unități din interiorul țării, dar și pentru bursele de mobilitate pentru care aplică din ce în ce mai mulți studenți. Datorită acestor credite este mult mai ușor să se facă echivalarea în momentul în care studentul a urmat cursurile într-o

²³ „Regulament privind sistemul de alocare a creditelor transferabile”, www.snsipa.ro/RO/studenti/Files/sistem_credite.pdf

altă instituție de învățământ dintr-o altă țară (există un număr minim de credite pe care studentul trebuie să le obțină pentru a putea promova anul în care a beneficiat de mobilitate). În momentul în care un student se hotărăște să meargă să studieze într-o altă țară, practic, singurul document de care va avea nevoie este acel supliment de diplomă tradus într-o limbă de circulație internațională, și care se eliberează odată cu diploma. Practic numărul de credite pentru fiecare an în parte reprezintă o garanție pentru noua instituție – știm desigur cu toții că deși cele două instituții poartă același nume, de ex. Facultatea de Litere, sunt doar câteva cursuri care sunt comune chiar și în interiorul aceleiași țări - lucru care crea până acum probleme în privința mobilității.

Învățământul superior din România

În ultima perioadă în țara noastră a crescut foarte mult numărul de persoane care se înscriu într-o instituție de învățământ superior, pentru a putea beneficia ulterior de avantajele acesteia în planul pieței de muncă. Creșterea cererii din partea studenților a dus automat și la creșterea numărului universităților, apărând astfel pe plaja învățământului din România învățământul particular. Toate acestea au dus la o concurență destul de mare în rândul universităților, lucru care a atras după sine și o dezvoltare economică pentru anumite instituții. “Diversificarea instituțională pe axa public–privat și creșterea cererii individuale pentru studii superioare au generat competiția dintre universități, iar extinderea numărului plătitorilor de taxe pentru servicii educaționale a dus la apariția comerțului cu astfel de servicii.”²⁴

Reforma de la Bologna făcea însă referire nu doar la competitivitatea pe plan intern, ci mai mult pe plan global, pentru a putea ajunge în anul 2010, atunci când este practic termenul limită pentru implementarea reformei, la un sistem de învățământ uniformizat și unic, dar care să ducă spre o dezvoltare ulterioară competitivă atât pentru studenți cât și pentru instituțiile de învățământ.

Iată ce reprezintă învățământul superior conform unui studiu făcut pentru analizarea orientărilor strategice:

- “Învățământul superior este o valoare națională, învățământul superior a contribuit de-a lungul timpului la formarea națiunii, la pregătirea elitelor științifice, ingineresti și culturale.

²⁴ „Orientări strategice pentru învățământul superior”,
www.tuiasi.ro/dga/planuri/orientari/orientari_strategice_pentru_invatamantul_superior.doc -

- **Încrederea în universități.** Trebuie să investim cât mai multă încredere în universitățile noastre, fie ele mai vechi sau mai noi, publice sau private, în ultima decadă, ele au asigurat o creștere importantă (de peste trei ori) a numărului de tineri cu diplomă universitară.
- **Integrarea europeană.** Odată cu semnarea, în 1999, a Declarației de Bologna, universitățile noastre sunt așteptate să-și afirme vocația europeană.
- **Transformarea ca dezvoltare.** În ultimii zece ani, universitățile noastre au trecut printr-un proces profund de schimbare. Trebuie să admitem că reforma încă nu s-a încheiat. Trecerea la economia cunoașterii, era digitală cu specificul său tehnologic, întreaga noastră tranziție civică și politică, presiunea tot mai multor persoane de a accede în învățământul superior confruntă universitățile cu noi cerințe. Așadar, este nevoie de promovarea transformărilor care generează o nouă dezvoltare universitară. Opțiunile pe care ar urma să le facem trebuie să se bazeze pe realitatea existentă, iar dintre mesajele acesteia, următoarele nu pot fi ignorate: există decalaje importante între calificările solicitate de piața muncii și cele conferite universitar; studenții sunt recrutați mai ales din mediul urban și din categoriile sociale cele mai avantajate, ceea ce duce la pierderi semnificative de talente și la adâncirea unor inegalități sociale.”²⁵

După cum observăm, învățământul reprezintă o parte din ceea ce suntem astăzi, din cultura noastră, tocmai de aceea este important să știm cum să-l organizăm pentru a fi siguri că nu se va transforma într-un eșec. Reforma de la Bologna a punctat elemente foarte importante însă acum depinde de fiecare dintre noi să știm să le implementăm. Fiecare student are posibilitatea să-și aleagă domeniul de studiu cât și universitatea la care dorește să studieze. Nu mai există o piedică pentru a studia în afara țării, însă indiferent de alegerea făcută trebuie să se respecte acele câteva principii stabilite de reformă. Această posibilitate a alegerii antrenează și o dezvoltare a societății în care trăim deoarece mobilitatea înseamnă schimbare, înseamnă îmbunătățire, înseamnă nou. Acest “nou” sau mai

²⁵ “Orientări strategice pentru învățământul superior”,
www.tuiasi.ro/dga/planuri/orientari/orientari_strategice_pentru_invatamantul_superior.doc -

bine spus dorința de a afla cât mai multe lucruri și de a descoperi noi culturi, de a fi în contact cu ele, de a fi mereu în căutare de lucruri, demonstrează că suntem un popor viu și care dorește să meargă dincolo de granițele țării pentru a fi în continuă dezvoltare atât materială cât și spirituală.

Faptul că un student român are posibilitatea de a face o parte din studii sau de a și le continua în altă țară este un plus pentru întreaga societate românească. Este o recunoaștere a meritelor sale personale dar și a meritelor naționale, pentru că nu trebuie să uităm că în spatele tuturor acestor declarații semnate între state se află interesul pentru dezvoltarea națională.

România și învățământul european superior

Deși România a semnat de ceva vreme Declarația de la Bologna, nu putem spune deocamdată că putem vorbi despre implementarea sistemului european de învățământ în țara noastră. Mai sunt încă pași importanți pe care trebuie să-i parcurgem pentru a putea avea un loc în noul Spațiu European al Învățământului Superior. Desigur se poate spune că mai este timp, ținând cont de faptul că anul 2010 este cel care va spune cu adevărat dacă au fost făcute sau nu progrese.

Deocamdată sistemul românesc de învățământ este în plin proces de schimbare, însă, pentru a putea vorbi de o reușită trebuie modificate anumite elemente care s-au implementat destul de bine în țara noastră. Trebuie să știm să ne valorificăm cunoștințele și să recunoaștem meritele mai ales când ele există. Va fi destul de greu să putem ține pasul cu celelalte state atâta vreme cât nu avem încă dezvoltat sistemul recunoașterii meritelor. După cum știm, sunt destul de multe persoanele care după terminarea studiilor în România pleacă să muncească în străinătate deoarece consideră că acolo își pot forma cu adevărat o carieră, și își pot pune în practică cunoștințele dobândite pe parcursul anilor de studiu în România. Acest lucru nu este unul benefic pentru cultura noastră, chiar dacă, la nivel economic fluxul poate fi avantajos. Și în țara noastră se pot schimba multe, astfel încât să știm să păstrăm acele persoane calificate, oferindu-le siguranța pe care o găsesc în celelalte țări. Desigur, nu este general valabil, deoarece așa cum multe persoane pleacă, sunt și celelalte care rămân

și care încearcă pe cât posibil să-și clădească un viitor. Din acest punct de vedere ar trebui analizată situația astfel încât statul roman să poată oferi tinerilor, după terminarea studiilor șansa de a se afirma și de a construi ceva, care să fie atât un beneficiu personal, dar care poate deveni apoi unul național.

Spațiul European de Învățământ presupune, așa cum am amintit în capitoul anterior, un spațiu al mobilității, dar din păcate în România nu se poate vorbi încă de un schimb în adevăratul sens al cuvântului. Numărul de studenți români care pleacă să studieze în afară este mult mai mare comparativ cu numărul de studenți străini care vin să studieze în țara noastră. Acest lucru se întâmplă în principal datorită faptului că România nu a reușit să se impună, sau mai bine spus, să se lanseze pe plan internațional în privința sistemului de învățământ. Sunt multe elemente pe care le avem de învățat, dar la fel de multe cele pe care le deținem și care ar trebui mai bine valorificate. S-au făcut mai multe analize ale sistemului de învățământ din România și de fiecare dată s-au hotărât noi direcții de acțiune astfel încât să putem vorbi de un sistem calitativ și recunoscut de celelalte state ale Uniunii Europene. Programele de mobilitate au un rol foarte important deoarece dau posibilitatea tuturor tinerilor din spațiul european de a studia în România, însă deocamdată cererile nu sunt într-un număr așa de mare pe cum se dorește.

Odată cu semnarea declarației de la Bologna și cu acordul creării Spațiului European de Învățământ Superior, România s-a „obligat” la un lung proces de schimbări. Participanții la Conferința Națională a Învățământului Superior au stabilit că trebuie asumate obligațiile semnate în cadrul Conferinței de la Berlin din 19 septembrie 2003 de către toate universitățile. Dintre punctele stabilite la întâlnire amintim trei elemente care au fost considerate ca fiind prioritare:

- „Asigurarea calității prin dezvoltarea de noi mecanisme instituționale, naționale și europene. În anul 2005, sistemele naționale de asigurare a calității vor include: stabilirea responsabilităților organismelor și instituțiilor implicate; evaluarea programelor sau a instituțiilor, un sistem de acreditare, certificare sau de proceduri comparabile; participare internațională, cooperare și rețele.

- Adoptarea unei structuri a programelor de studii bazată pe cicluri: licență, masterat și doctorat. În acest sens este necesară elaborarea unui sistem comparabil și compatibil de calificări universitare în care fiecare calificare să fie descrisă în termeni de direcție de studiu, cunoștințe, competențe și profil. Urmează să fie elaborat un nomenclator al calificărilor universitare, operațional în Spațiul European al Învățământului Superior.
- Promovarea mobilității studenților și a personalului academic și administrativ.”²⁶

Se poate spune că România încercă să își asume toată responsabilitatea pentru aceste noi principii și că dorește cu adevărat ca noul sistem de învățământ să corespundă întru totul noilor standarde stabilite la nivelul european. Trei elemente vor modifica sistemul actual de învățământ, cu scopul de a avea o calitate superioară, de a putea vorbi de o mobilitate la nivelul sistemului de învățământ, aceasta fiind posibilă datorită adoptării noului sistem bazat pe trei cicluri, astfel încât sistemul european să aibă la bază aceleași principii.

Ținând cont de elementele stabilite la nivel internațional, România acordă educației o adevărată prioritate deoarece este conștientă de faptul că numai un sistem educativ bine pus la punct poate duce către un progres în toate domeniile de activitate. Educația este primul pas către afirmarea personală și națională, prima bază în evoluția noastră ca indivizi dar și o adevărată fundație pentru clădirea unei identități naționale. Responsabilii educației sunt conștienți de importanța acesteia, tocmai de aceea tratează cu interes acest domeniu. Iată ce s-a hotărât la Conferința Națională a Învățământului Superior din România, organizată de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului.

- „Bugetul de stat să prevadă în 2007 o alocație bugetară echivalentă cu circa 6% din PIB pentru educație.
- Încurajarea investițiilor în învățământ astfel încât acestea să depășească cota de 10 – 15 % din bugetul educației.
- Includerea educației și formării ca o prioritate în programele internaționale și europene de dezvoltare consacrate României.

²⁶ Declarația Conferinței Naționale a Învățământului Superior, București, 4 noiembrie 2003

- Elaborarea unei noi baze legislative a învățământului, a celui superior în special.²⁷

Organizarea programelor de studii pe trei cicluri, conform schemei promovate de Procesul Bologna²⁸.

Ca urmare a reformei învățământului s-a hotărât ca studiile universitare să fie restructurate diferit față de vechiul sistem. Aceasta vine în completarea celor spuse anterior cu privire la noul sistem de credite și la implementarea acestuia în instituțiile de învățământ din România.

Studiile universitare vor fi restructurate după cum urmează:

- „Studii universitare de licență, cu o durată de 3 sau 4 ani (minimum 180 și maximum 240 de credite). Studiile de medicină sau arhitectură sunt exceptate de la regulă. Pentru obținerea licenței sunt necesare, pentru cele mai multe specializări, 180 de credite. Domeniile de licență cu 240 de credite vor fi stabilite de MECT și Consiliul Rectorilor, la propunerea senatelor universitare. Studiile de licență vor oferi calificări largi, pe domenii de studii. Absolvenții acestui ciclu pot intra pe piața forței de muncă sau pot continua studiile prin masterat. Un asemenea sistem va permite rezolvarea rapidă a lipsei acute de forță de muncă calificată din mediul rural și din zonele defavorizate;

- Studii universitare de masterat cu o durată de 60-120 de credite. Durata totală minimă cumulată a ciclului - I (licență) și a ciclului II (masterat) va fi de 300 credite transferabile (ECTS). Calificările universitare aprofundate (specializările) vor fi plasate la nivelul ciclului de masterat, înlăturându-se fragmentarea existentă în prezent la nivelul licenței, în specializări multe, înguste și prea timpurii;

²⁷ „Orientări strategice pentru învățământul superior”

www.tuiasi.ro/dga/planuri/orientari/orientari_strategice_pentru_invatamantul_superior.doc -

²⁸ Cf legii privind organizarea programelor de studii universitare, 9 februarie 2004 - reforma învățământului.

- Studii doctorale cu o durată de 3 ani. Trecerea treptată de la sistemul actual bazat pe îndrumarea individuală a doctoranzilor la sistemul școlilor doctorale și dezvoltarea școlilor doctorale europene.

Schema principală a duratei ciclurilor de studii urmează a fi 3-5-8. Având în vedere faptul că specializările se vor realiza la nivelul masteratului, considerăm că pentru universități, pentru absolvenți și viitorii utilizatori ai absolvenților, este preferabilă o durată de studii a masteratului, echivalentă cu 120 de credite transferabile.²⁹

Sistemul de învățământ din România și sistemele europene de învățământ

Sistemul de învățământ din România aduce noi schimbări pentru a implementa întru totul principiile stabilite cu privire la noul Spațiu European al sistemului de învățământ universitar. Se va face trecerea la sistemul pe 3 cicluri și la adoptarea sistemului de credite ECTS.

La sfârșitul fiecărui an universitar studentul obține un anumit număr de credite, care îi permit apoi trecerea în următorul an universitar. Numărul de credite pentru un an universitar a fost stabilit la 60, ceea ce presupune că obținerea unui număr mai mic duce la nepromovabilitatea anului respectiv. Numărul de credite este distribuit între toate materiile studiate în anul respectiv, numărul fiind diferit de la o disciplină la alta în funcție de importanța și de dificultatea acelei discipline(există, după cum știm cu toții, cursuri care se extind pe durata a două semestre - numărul de credite va fi astfel mai mare). Numărul de credite obținute la sfârșitul anului universitar dau posibilitatea studentului să se transfere către o altă instituție de învățământ, condiția fiind însă ca și acea instituție să fi aplicat sistemul de credite.

Implementarea sistemului pe trei cicluri a adus nenumărate nemulțumiri în rândul studenților dar și al profesorilor. În România cursurile universitare sunt de 3

²⁹ Cf Legii privind organizarea programelor de studii universitare, 9 februarie 2004 - reforma învățământului.

sau 4 ani în funcție de profilul instituțiilor de învățământ. Noul sistem a fost deja implementat, dar mai sunt încă universități care nu au aderat la acesta. Promovarea primului ciclu dă posibilitatea studentului să se înscrie la al doilea.³⁰

Un alt element de schimbare în sistemul educațional este eliberarea suplimentului de diplomă (în limba engleză), supliment ce se eliberează odată cu diploma de licență sau de masterat, și care oferă o descriere „standardizată a tipului, nivelului, conținutului, contextului instituționalizat și statutului studiilor universitare absolvite de către titularul diplomei, precum și rezultatelor obținute pe parcursul studiilor”.³¹

³⁰ Cf “Sistemul European de credite transferabile”,
http://www.bologna.ro/index.php?screen2=data/_pb&screen=data/pb_credite_extrase_ghid

³¹ Ordin privind introducerea Suplimentului de Diplomă în certificarea absolvirii unui ciclu de studii universitare, art. 5 din Legea nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare.

Reforma de la Bologna în Franța

Conform statisticilor rezultate dintr-un chestionar realizat în 2006³², cu privire la calitatea învățământului în Franța, reiese că doar 15 % din persoanele interogate cred că în această perioadă calitatea învățământului crește, 36 % cred că se degradează, 35 % nu știu, iar 15 % se abțin. Este destul de grav ținând cont că exista din anul 1984 Comite National D'Evaluation (CNE), o comisie care se ocupa de calitatea învățământului superior: împreună cu Consiliul Național al Cercetării Științifice și cu Ministerul Educației, această comisie trebuie să se asigure în permanență că standardele sistemului sunt cele dorite și că nu există pierderi din acest punct de vedere, deoarece, după cum am mai spus deja, competitivitatea este foarte mare la nivel internațional. Principalele activități sunt cele de evaluare. Cea mai importantă însă, conform CNE, este evaluarea instituțională deoarece "obiectivul de referință al evaluării instituționale este acela de a îmbunătăți funcționarea instituțiilor de învățământ superior având în vedere misiunile lor publice cum ar fi educația și educația permanentă, cercetarea științifică, transferul tehnologic, cooperarea internațională și diseminarea cunoștințelor științifice și tehnice"³³. Însă pentru ca acest lucru să se întâmple este foarte important să existe comunicare, atât între cele trei instituții care au ca scop principal îmbunătățirea calității dar și între universități. Desigur, se poate merge pe ideea de spirală, deoarece începând de la studentul aflat în primul an, până la ministerul educației, fiecare verigă este importantă atunci când este vorba de calitate. Nu trebuie să neglijăm faptul că atâta timp cât există o comunicare eficientă, atâta timp cât scopurile sunt știute, implementarea și dezvoltarea calității nu ar trebui să reprezinte o problemă pentru Franța.

Pentru a încuraja și a accelera acest proces al calității în domeniul educației naționale, Comitetul Național de Evaluare a realizat un studiu pilot care prevedea mai multe tipuri de evaluări: cea internă, cea externă, cea colegială, și ultima etapă - publicarea raportului de evaluare. Pe de altă parte, această responsabilitate nu revine

³² Sondaj exclusiv CSA - Le parisien - Aujourd'hui en France – sondaj realizat pe un eșantion național reprezentativ de 802 persoane, cu vârsta minimă de 15 ani.

³³ www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900

în totalitate acestui comitet, deoarece în Franța responsabil pentru calitatea învățământului este în continuare statul, exceptând „Grandes Écoles”³⁴ care au un statut aparte și de a căror calitate este răspunzător Ministerul Educației împreună cu alte ministere - în funcție de domeniul de studiu poate fi Ministerul Agriculturii (pentru institutele de agricultură) sau Ministerul Culturii (pentru institutele de arhitectură). Ambele sisteme de învățământ, atât cel public cât și cel particular trebuie să respecte sistemul de calitate impus de stat, deoarece, o instituție privată are nevoie de acreditarea statului pentru a-i fi recunoscut sistemul de calitate.

Reforma de la Bologna a început procesul de implementare în Franța prin trecerea la sistemul bazat pe două cicluri (anul 2000-2001), urmând să fie extins la cel de 3 cicluri. Sistemul francez de învățământ superior se caracterizează prin coexistența a două sectoare, cel de selecție și cel non selectiv. Astfel, primul ciclu al învățământului superior, cu o durată de 2 ani, este fondat pe principiul de non selecție, în ideea că orice tânăr care și-a luat bacalaureatul general are dreptul să intre la universitatea dorită.³⁵ Al doilea ciclu, care corespunde anilor Bac+3 (Licence) și Bac+ 4 (Maitrise) este în special pentru filierele universitare. Este posibil ca cel de-al doilea ciclu să fie urmat și după reușita primului ciclu, prin obținerea unei diplome universitare generale (DEUG)³⁶, dar și după obținerea unui DUT³⁷, și în mai puține cazuri a unui BTS³⁸. Cel de-al treilea ciclu reprezintă un Bac+5 după două categorii de diplome: DESS (diploma de studii superioare specializate) și cea de-a doua DEA (diploma de studii aprofundate).

Pentru implementarea proceselor stabilite la reformă, Franța mai are încă de depășit câteva probleme, printre care cele mai importante ar fi:

- „continuarea implementării și generalizării sistemului 3/2/3 în întreg învățământul superior francez;

³⁴ Instituții de învățământ superior care sunt în afara structurii învățământului public. Spre deosebire de învățământul public unde se acceptă toți studenții din aceeași regiune dacă au luat Bacalaureatul, selecția la Grandes Écoles rămâne axată pe competitivitate în examene scrise și orale.

³⁵ Cf articolului 14 din legea din 1984 asupra învățământului superior, care a devenit articolul L612-3 din codul educației.

³⁶ Diplomă de Studii Generale.

³⁷ Diplomă universitară de tehnologie.

³⁸ Brevet de tehnician.

- implementarea unei politici de rețea pentru învățământul superior francez, pentru o mai bună apropiere a universităților de școlile superioare (Grandes Écoles) și pentru o mai bună organizare a ofertei educaționale;
- întărirea dimensiunii internaționale a ofertei educaționale: mobilitatea studenților, dezvoltarea programelor combinate (de integrare);
- dezvoltarea rolului studiilor de doctorat în învățământul superior european și în zona cercetării;
- schimbarea sistemului de asigurare a calității în funcție de standardele internaționale³⁹.

Spre deosebire de celelalte sisteme de învățământ europene, avantajul sistemului francez este că eliberează diplome naționale la sfârșitul fiecărui an școlar (Bac+2, Bac+3, Bac+4, Bac+5).⁴⁰

Aplicabilitatea în Franța

Printre principalele texte de punere în funcțiune a sistemului LMD, trebuie menționate următoarele :

- decretul nr. 2002-482 din aprilie 2002 care definește Spațiul European al Învățământului Superior precum și principiile acestuia. Creează sistemul de credite care substituie unităților și valorilor (UV) și pune accentul pe construcția ofertei organizată de parcursul formărilor flexibile ;

- decretul nr. 2002-481 din 8 aprilie 2002 care precizează noțiunile juridice de gradare, diploma națională fiind definită ca orice diplomă națională eliberată prin autoritatea statului. Gradele stabilesc principalele nivele de referință ale

³⁹ Analiza Stadiului de implementare a calității în învățământul superior, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900

⁴⁰ Feuillet Images de la France, Site du Premier Ministre, <http://www.premier-ministre.gouv.fr>, avril 2002

învățământului superior din spațiul european, în timp ce titlurile stabilesc nivelele intermediare. Gradele sunt : bacalaureat, licență, master și doctorat. Diplomele naționale care dau aceste grade sunt stabilite pe cale reglementară și numai aceste diplome naționale pot purta denumirea de bacalaureat, licență, master sau doctorat.

- O circulară a ministerului educației naționale, din 14 noiembrie 2002, precizează modalitățile de punere în practică a sistemului LMD.

- Ordonanța din 18 martie și cea din 4 noiembrie 2004 au ca subiect principal transpunerea directivelor sau a părților de directive în recunoașterea diplomelor și a calificativelor profesionale.

- Legea din 6 ianuarie 2005 despre recunoașterea pe deplin a convențiilor între instituțiile de învățământ superior francez și cele din străinătate cu privire la cotutela tezelor de doctorat.

- Decretul din 12 mai 2005 cu privire la eliberarea diplomelor în parteneriat internațional. Acest decret definește cadrul acordului din 3 martie 2005 între ministru și cele trei conferințe: Conferința Președinților de Universități (CPU), Conferința Directorilor de școli și formarea din școlile de ingineri (CDEFI), Conferința Marilor Școli (CGE), cu privire la eliberarea diplomelor, beneficiind de garanția statului, și care sunt eliberate în parteneriat internațional de diferite instituții de învățământ superior sau de cercetare.

- În data de 27 octombrie 2005, Conferința președinților de universități a cunoscut „Charte du Chercheur Européen” propusă de Comisia Europeană, și-și declară acordul cu acest cod de conduită adresat atât cercetătorilor cât și angajatorilor. În consecință, angajează universitățile și instituțiile franceze membre ale Conferinței să semneze în numele lor această Chartă, reamintind că aceasta înseamnă însă și respectarea autonomiei fiecăreia.

- Aceste texte au făcut ca arhitectura învățământului superior francez să fie compatibilă cu obiectivele definite la Sorbona și la Bologna.

Trei cicluri universitare: Licence, Master, Doctorat

Licence înseamnă obținerea a 180 de credite, adică șase semestre de câte 30 de credite fiecare, altfel spus Bac+3. Două dispozitive diferite constituie „licența”: primul constituie începutul studiilor superioare către master, în timp ce al doilea duce la o licență profesională cu scopul încadrării pe piața muncii. Reforma permite o pluridisciplinaritate, iar universitățile vor putea propune pe baza acestora diferite formări, în funcție de sistemul fiecăreia (minore sau majore). Întrevederea din 20 aprilie 2002, prevede faptul că parcursurile universitare pot fi monodisciplinare, bidisciplinare, având o vocație generală aplicată sau profesională. Universitățile vor continua să elibereze în acest nou cadru diploma națională intermediară (DEUG), care corespunde obținerii a 120 de credite europene sau 2 ani după bacalaureat.

Licența profesională în Franța este un grad al învățământului superior. După reforma sistemului LMD, acesta corespunde cu 180 de credite europene transferabile (ECTS), adică 3 ani de studii (L1, L2, L3), după bacalaureatul francez. Înainte de aplicarea sistemului LMD, acesta era pregătită în universități, într-un an după DEUG. Acum această diplomă se obține în Institutul Universitar Tehnologic (I.U.T.), în universități după DEUG sau după un brevet de tehnician superior (liceu sau școală profesională). Deși există licențe în numeroase domenii, gradul nu se aplică decât cu sufixele *es lettres* pentru studenții la științe umane, sociale și discipline literare și la *es sciences* (științe naturale și experimentale). Formarea durează un an, este recunoscută ca nivel BAC plus 3 și face parte din Licence din reforma LMD.

Masterul corespunde obținerii a 120 de credite europene după licență, adică 2 ani de studii suplimentare care duc la BAC plus 5. Masterul este un grad și o diplomă care substituie actualele DEA și DESS dar și un anumit număr de diplome obținute la BAC plus 5, ca de exemplu MST, MSG, IUP, MIAGE. Acest parcurs universitar permite organizarea unei palete de parcursuri care facilitează orientarea progresivă a studenților, fie către un master profesional, fostul DESS, fie către un master de cercetare (fostul DEA).

Obținerea unui master de cercetare este o condiție pentru înscrierea la **doctorat**. Întrevederea din 25 aprilie 2002, cu privire la studiile doctorale, prevede o perioadă minimă de 3 ani pentru pregătirea doctoratului, și corespunde nivelului 8 în arhitectura LMD. Pe 6 ianuarie 2005, s-a recunoscut că nivelul 8 este un câmp de parteneriate între instituțiile învățământului superior francez și cele din străinătate (cotutelă).

Teza de doctorat poate fi susținută în Franța sau în altă țară și reprezintă atribuția studentului adusă diplomei de doctorat în ambele țări.

Modernizarea învățământului superior – o inițiativă franceză

Proiectul de armonizare a învățământului superior a reieșit din dorința ministrului învățământului din Franța. În 1997 acesta numește un consilier de stat responsabil de un proiect despre învățământul francez. Se stabilește o comisie, Comisia Attali (numele venind de la însuși consilierul de stat) compusă din 14 persoane: studenți, cercetători și președinți ai universităților. Deși inițial raportul acestei Comisii a avut o dimensiune națională, studiul va fi lărgit și la alte sisteme de învățământ european. Se dorește deci uniformizarea cu reformele pe care celelalte țări europene le-au avut în domeniul învățământului superior. Se încurajează totodată educația pe întreg parcursul vieții și se preconizează pentru prima oară adoptarea unui nou sistem de studii european format din trei cicluri: Licence, Master și Doctorat a cărui reformă va prelua inițialele din declinarea franceză.

Adoptarea sistemului ECTS

Armonizarea învățământului în Europa constituie o clauză necesară ameliorării schimburilor între instituțiile de învățământ superior. Astfel pentru asigurarea punerii în practică a acestui nou sistem la nivel european, Declarația de la

Bologna reprezenta o necesitate pentru găsirea unui punct comun între diferitele instituții de învățământ superior.

Sistemul ECTS a adoptat astfel, cu scopul de a favoriza recunoașterea studiilor făcute în străinătate, noi instrumente ca notele și creditele. Deși acesta fusese utilizat în programe precum ERAMUS, procesul de la Bologna a făcut ca acesta să devină o identitate europeană. De fapt fiecare instituție europeană din țările care au aderat la acest proces, va trebui să-și reformeze sistemul integrând utilizarea creditelor ECTS pentru studenții străini dar și pentru orice student non-mobil. Metodologia sistemului este bazată pe trei concepte:

- informarea studentului cu privire la programele de studii ale instituției universitare,
- acordul mutual între student, instituția de primire și cea de origine,
- utilizarea creditului ca punct comun pentru acest proiect.

De fapt, metodologia conține trei elemente cheie: programul de studii, contractul de studii, altfel numit și dosarul de candidatură și carnetul de note.

Începând cu anii '50 regulile și principiile care favorizau recunoașterea diplomelor au fost stabilite la nivel european pentru a facilita deplasarea studenților și a personalului universitar, în cadrul țărilor care făceau parte din Consiliul Europei.

În cadrul acestei mobilități, studenții căutau să-și efectueze studiile sau o parte din studii într-o universitate străină. Pentru a fi admis, studentul trebuia să facă o cerere de echivalare a diplomelor pe care le avea, făcându-se astfel un tip de echivalare cu diplomele țării în care acesta urma să studieze. Tratatul de la Maastricht precizează că: "Fiecare stat este responsabil de conținutul învățământului și de organizarea propriului sistem educativ" - fiecare stat este, deci, liber să recunoască sau nu diplomele și studiile din străinătate.

- Recunoașterea perioadei studiilor făcute în străinătate ca perioadă de studii similare cu cele din universitatea de origine, numai dacă studentul a trecut cu brio de modelele de evaluare ale universității din străinătate.

- Recunoașterea mutuală a diplomelor între țările statelor europene pentru ca studentul să-și poată continua studiile într-un ciclu superior în altă țară.

Pentru a încuraja practica acestor principii, începând cu anul 1953 au fost semnate mai multe convenții. Acestea au fost publicate în „Seria Tratatelor Europene” (STE). Din aceste tratate vom da câteva exemple, în special pe cele care au o strânsă legătură cu mobilitatea studenților, dar nu în ultimul rând pe cele care sunt strâns legate de dezvoltarea și de evoluția învățământului universitar.

Convenții Universitare din Seria Tratatelor Europene

- 1953, STE nr. 15, Convenția relativă la echivalarea diplomelor care permite accesul în instituțiile de învățământ, și, în același timp, recunoașterea diplomelor pe care un stat le eliberează, ca fiind valabile pentru înscrierea într-un ciclu superior la o universitate din străinătate. Este vorba de fapt de primul pas către o înțelegere între sistemele educative eterogene ale Uniunii Europene. În 1964 a apărut un complement la această convenție (STE nr.49).

- 1956, STE nr. 21, Convenția Europeană pentru echivalarea perioadelor de studii universitare. Întreaga perioadă de studii petrecută de un student într-o universitate dintr-o țară membră a Consiliului Europei va fi recunoscută în țara sa de origine ca fiind o perioadă similară petrecută în țara sa de origine. Aceasta se aplică în mod special la studenții care mergeau în străinătate să studieze la limbi străine, acestea fiind disciplinele cele mai frecvent studiate de către studenții care mergeau la studii în străinătate și unde echivalarea nu se făcea în mod automat.

- 1959, STE nr. 32, Convenția Europeană pentru recunoașterea academică a calificativelor universitare. Prevedea recunoașterea mutuală a tuturor calificativelor universitare, definite ca fiind grade, diplome sau certificate care exprimau nivelul de studii al studentului.

- 1997, STE nr. 165, Convenția semnată la Lisabona între Consiliul Europei și UNESCO. Prin această convenție se recapitulează toate celelalte convenții precedente, și are ca scop principal recunoașterea academică, permițând accesul la învățământul superior, recunoașterea perioadelor de studii și recunoașterea diplomelor de studii. Propune, în același timp, un supliment de diplomă - o anexă descriptivă a fiecărei diplome.

Cu toate că aceste convenții existau, studenții trebuiau să facă față la numeroase piedici atunci când doreau să integreze o universitate din străinătate, deoarece diversitatea procedurilor de recunoaștere prin care acesta trebuia să treacă făceau ca lucrurile să fie foarte complexe.

Asigurarea calității învățământului superior

Germania

Țările care au adoptat reforma de la Bologna, au fost, așa cum am amintit mai sus, numeroase, și împreună doresc îmbunătățirea sistemului de învățământ european.

Fiecare dintre țările participante la reformă au încercat să-și plieze sistemul de învățământ la principiile stabilite la Bologna. În anumite țări sistemul a fost mai ușor de implementat deoarece cele două sisteme, atât cel nou cât și cel „vechi” au găsit anumite puncte comune. Pe de altă parte trebuie să amintim faptul că în momentul în care au acceptat această provocare, fiecare a urmărit îndeplinirea scopului reformei: un învățământ european, unic și care funcționează după aceleași criterii. Nu este ușor deoarece știm cu toții că este greu să schimbăm ceva cu care ne-am obișnuit, dar pe de altă parte merită să facem tot ce putem atunci când scopul final este unul avantajos.

Principiile generale ale reformei au fost implementate în aproape toate țările, însă pentru a evidenția diferențele am luat câteva exemple de țări. Pentru această parte a lucrării am folosit ca sursă principală o analiză a implementării sistemului de management al calității în învățământul european.⁴¹

În domeniul învățământului, Germania a făcut în ultima perioadă destul de multe schimbări și asta pentru a reuși să se adapteze cerințelor internaționale. În Germania structura sistemului de învățământ este diferită față de cea a celorlalte țări ale Uniunii deoarece aici landurile sunt cele responsabile de structurarea, acreditarea și recunoașterea instituțiilor de învățământ. Deoarece a crescut competitivitatea în sistemul de învățământ din întregul spațiu european, Germania a luat măsuri în privința sistemului educației, și în special în privința calității acestuia. S-au format și

⁴¹ „Analiza stadiului de implementare a sistemului de management al calității în țările Uniunii Europene și în România”, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900.

aici organizații specializate care au ca scop principal supravegherea calității în sistemul de învățământ, o evaluare continuă atât a profesorilor cât și a elevilor, pentru a se asigura că învățământul reprezintă în continuare un centru de interes pentru studenți. Această preocupare continuă pentru calitate a dus la realizarea, în anul 1998, a unui proiect național de managementul calității, care prevedea formarea unei rețele de experți și cadre didactice cu experiență și unificarea unor organisme specializate în nivelul calității în învățământul superior care funcționează la nivel regional.⁴² Conform analizei managementului calității, în Germania funcționează următoarele astfel de organisme care activează la nivel regional:

- Asociația Universităților din Nordul Germaniei pentru evaluarea regională a asigurării calității rețelei de universități din Oldenburg, Bremen, Hamburg, Kiel, Rostock și mai recent Greifswald;
- Agenția Centrală de Evaluare pentru evaluarea universităților din Saxonia Inferioară;
- Agenția de Evaluare din Renania – Nord Westphalia;
- Rețeaua Universităților din Halle, Jena și Leipzig;
- Rețeaua de Evaluare Regională a Universităților din Darmstadt, Kaiserslautern, Karlsruhe și ETH Zurich din Elveția (pentru elaborarea unui set de proceduri de autoevaluare).⁴³

Cu privire la reforma de la Bologna se poate spune că Germania este în plin proces de implementare a acesteia, deoarece sunt încă universități care nu au reușit să facă trecerea de la vechiul sistem la cel pe două cicluri (Bachelors și Masters). Pe de altă parte, datorită noului sistem a crescut numărul studenților care urmează cursurile unui master imediat după obținerea diplomei de bachelors. Pe de altă parte însă, este foarte important să existe o corelare între noul sistem de învățământ și piața muncii, deoarece aceasta ar putea fi o adevărată problema în implementarea completă a noului sistem de învățământ.

⁴² Cf. Brătianu, C., Atanasiu, G. M., 2001, “Evoluții recente în implementarea managementului calității în învățământul superior din Germania”, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900.

⁴³ Cf. „Analiza stadiului de implementare a sistemului de management al calității în țările Uniunii Europene și în România”, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900.

Chiar dacă mai este însă până la implementarea definitivă, Germania, la fel ca toate celelalte țări care au semnat declarația, se poate bucura încă de la început de avantajele pe care le oferă aceasta: mobilitatea studenților și posibilitate de studiu la universități din afara țării.

Italia

După legea 168 din 9 mai 1989, învățământul superior organizat de Ministerul Universității și al Cercetării Științifice și Tehnologice (MURST) a fuzionat cu Ministerul Educației Naționale (MPI) și au devenit Ministerul Educației, Universității și Cercetării, care are ca scop principal coordonarea întregului sistem de învățământ și de cercetare. Are rolul de a defini axele prioritare în materie de educație, învățământ, de cercetare dar și rolul de a sigura participarea la diferite programe de cooperare europene și mondiale.

Sistemul universitar italian este compus din 52 de universități de stat, 2 universități pentru străini, 13 universități particulare, 3 politehnici, 3 școli superioare și 4 institute universitare. Sistemul universitar italian a avut parte, în anul 2001-2002, de o reformă care trata una dintre problemele majore ale sistemului italian: vârsta târzie pentru terminarea studiilor universitare era de 26-27 de ani, și era mult mai înaintată față de cea a celorlalți studenți europeni. Au fost astfel redefinite tipurile de diplome, diferite clase de *laurea*⁴⁴, reglementarea generală a creditelor.

Pe lângă această problemă, Italia are în vedere, la fel ca toate celelalte state, asigurarea calității în sistemul național de învățământ. Astfel, „în 1999 a fost înființat CNVSU, cu atribuții în asigurarea calității în sistemul universitar. Comitetul a publicat documente și propuneri pentru sistemul național de evaluare a calității universitare, dar acest sistem nu este încă implementat. Sistemul național de asigurare a calității include un sistem de acreditare și certificare sau proceduri comparabile. Acest sistem a fost implementat de MIUR la propunerea CNVSU. Programele

⁴⁴ Diploma finală care atestă terminarea în totalitate sau parțială a studiilor universitare.

CampusOne Programmes sunt certificate de CRUI. Programele care decid implementarea sistemului ISO sunt certificate de organismele acreditate de SINCERT (Sistema Nazionale per l'Accreditamento degli Organismi di Certificazione e Ispezione). (...) Legislația italiană permite universităților să acorde calificări academice combinate. Ambele decrete ministeriale (509/99 și 270/04), cu referire la reforma studiilor academice, stabilesc faptul că universitățile din Italia pot acorda diplome și împreună cu universitățile străine. Regulile care reglementează procedura de acordare a calificării finale sunt reglementate intern, de fiecare universitate, și sunt clarificate prin acorduri inter-universitare.”⁴⁵

Calificările finale dar și recunoașterea acestora în afara granițelor țării rămâne în continuare scopul central al fiecărui stat care dorește crearea Spațiului European de Învățământ Superior. Pentru ca acesta să fie într-adevăr o reușită, din toate punctele de vedere, fiecare stat, fiecare universitate participantă la acest program trebuie să aibă în vedere toate principiile stabilite la Bologna și să le respecte pe înreg procesul. Altfel, în eventualitatea în care una dintre țări nu respectă principiile, întreg procesul este periclitat, deoarece este nevoie de o cooperare generală, atât la nivel european cât și la nivel național.

Belgia

Așa cum știm cu toții, Belgia este formată din două comunități: flamandă și franceză. Chiar dacă cele două comunități au fiecare propriul sistem de gestiune, politica în ceea ce privește învățământul superior este următoarea: sistemul de aplicare al acestuia este comun pentru ambele și are două componente principale. Prima componentă este Formarea Universitară: structura cursului universitar funcționează pe primul ciclu cu o durată de 2 ani, după care se eliberează un titlu de Candidatură. Cel de-al doilea ciclu, având tot o durată de doi ani, este concretizat printr-o diplomă de licence - excepție făcând formările în drept și psihologie a căror diplomă este eliberată după o perioadă de trei ani de studiu. Cel de-al treilea ciclu are

⁴⁵ “Analiza Stadiului de implementare a calității în învățământul superior”, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900

o durată de un an, în urma căruia se eliberează fie un DES⁴⁶, fie un DEA⁴⁷, fiind axat pe cercetare și permițând accesul la un Doctorat. Cea de-a doua componentă este formarea Înalțelor școli cu cele două tipuri de formări universitare - prima, cu o perioadă de studiu mai mică (3 ani) în urma căreia se eliberează diploma Graduat, și cea de-a doua cu o perioadă de studiu de 4 ani, compusă din două cicluri în urma căreia se eliberează diploma de inginer pentru formarea profesională și de Licence pentru celelalte domenii de studii.

Reforma de la Bologna în Belgia. Comunitățile franceză și flamandă și-au luat toate măsurile necesare pentru implicarea învățământului belgian în sistemul european de învățământ superior (2004). Astfel, noul sistem de învățământ din Belgia este axat pe trei cicluri – primul de 3 ani, al doilea de 1 an sau 2 ani (diploma de Master) și cel de-al treilea de 3 ani care duce la obținerea diplomei de Doctorat. Au existat însă și neînțelegeri între cele două comunități în privința diplomei de Master și în special a aceleia eliberate de Înaltele Școli (astfel comunitatea franceză a hotărât stabilirea unei durate mai mari pentru Înaltele Școli, instituțiile de învățământ artistic și de arhitectură la 3 ani sau mai mult de 3 ani). „Principala provocare va fi de a implementa prevederile Procesului de la Bologna la nivelul membrilor personalului și studenților din cadrul instituțiilor de învățământ superior. O altă problemă o reprezintă adâncirea competitivității instituțiilor de învățământ superior prin adoptarea finanțării acestora. Instituțiile de învățământ superior din Comunitatea Franceză a Belgiei aparțin unuia din cele 3 sisteme, în funcție de tipul autorității competente:

- sistemul Comunității Franceze (autoritatea competentă fiind Comunitatea Franceză);
- sistemul subvenționat oficial (autoritatea competentă fiind municipalitatea, asociații, provincii sau orice entitate legală care funcționează pe baza legii publice);
- sistemul subvenționat independent (autoritatea competentă fiind o entitate individuală sau legală care funcționează pe baza legii private).”⁴⁸

⁴⁶ Diploma de Studii Specializate.

⁴⁷ Diploma de Studii Aprofundate.

⁴⁸ Analiza de implementare a managementului calității, www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900.

Analiza implementării managementului de calitate în instituțiile de învățământ a arătat ca există însă mai multe puncte diferite între cele două comunități existente în Belgia, chiar dacă principiile generale sunt aceleași. Calitatea este una dintre ele, deoarece conform acestei analize fiecare dintre cele două comunități are instituții diferite de evaluare (în funcție de finanțări și de instituțiile care se ocupă de organizarea acestora. Iată cum sunt cele două, organizate: „Ministerul Educației din Comunitatea Flamandă este responsabil pentru învățământul superior. Este împărțit în două departamente: Departamentul de Educație pentru problemele de învățământ superior și problemele de cercetare instituțională și Departamentul de Știință, Inovație și Media pentru probleme de cercetare. Pe lângă acest minister există o agenție autonomă de acreditare care funcționează pe bază transnațională, împreună cu Olanda (NVAO). NVAO este finanțată 60% de Olanda și 40% de comunitatea flamandă. Flemish Interuniversity Council (VLIR) și Flemish Hogeschool Council (VLHORA) sunt responsabile de organizarea și monitorizarea asigurării calității în universități și instituții de învățământ superior. Ele proiectează sistemul, dezvoltă și actualizează protocoalele și ghidurile, numesc experții, primesc rapoartele și le publică.(...) În comunitatea franceză există instituții care sunt direct finanțate și organizate de Comunitatea Franceză și altele care sunt finanțate doar de Comunitate (...) Ministerul de Învățământ Superior și Cercetare Științifică lucrează în colaborare cu Ministerul Comunității Franceze. Problemele legate de auditarea finanțării universităților și școlilor superioare și monitorizarea înregistrării studenților sunt încredințate unui organism al Guvernului numit „Commissioners” (reprezentanți guvernamentali) (...) Creată printr-un decret din noiembrie 2002 și devenind operațională începând cu anul 2004, Agenția pentru Evaluarea Calității în Învățământul Superior are rolul principal de planificare independentă a procedurilor de calitate pentru învățământul superior din Comunitatea franceză și de organizare a urmăririi evaluărilor planificate.(...) După Declarația de la Bologna, Comunitatea Franceză a emis câteva decrete care modifică fundamental organizarea învățământului superior.”⁴⁹

Iată deci că o primă provocare pentru sistemul de învățământ din Belgia este chiar una națională, deoarece pentru a putea să se alinieze la sistemul internațional

⁴⁹ “Învățământul Superior Românesc la începutul anului universitar 2005-2006“, <http://www.gov.ro/presa/afisdoc.php?idpresa=41891&idrubicapresa=1&idrubicaprimm=&idtema=&ip=&pag=&dr=&opti=print>.

trebuie întâi să treacă de cel național. Deși principiile sunt comune în cele două comunități și diplomele la fel, exista încă disensiuni între ele. Toate acestea însă nu vor face altceva decât să crească competitivitatea atât la nivel național cât și la nivel internațional, lucru care este foarte important în dezvoltarea noului spațiu universitar european.

Spania

Sistemul de învățământ spaniol are la bază Constituția din 27 decembrie 1978, care a pus fundamentul unui sistem de învățământ superior centralizat, proclamând pe de o parte autonomia universităților și instituind o repartitie a competențelor între stat și comunitățile autonome. În Spania sunt mai multe tipuri de instituții de învățământ: Universitățile publice (50), acestea fiind organizate conform legii din 21 decembrie 2001, universitățile particulare, universitățile religioase dar și centrele străine de învățământ din Spania și centrele private.

Instituțiile care se ocupă de evaluarea și asigurarea calității în sistemul de învățământ sunt:

- „Guvernul Național prin Ministerul Educației și Științei, responsabil cu coordonarea problemelor învățământului superior;
- Guvernele celor 17 regiuni, cu responsabilități asupra universităților publice;
- Universitățile pe baza principiilor de autonomie.”⁵⁰

Sistemul de învățământ superior din Spania s-a modificat pentru a putea respecta deciziile prevăzute de Declarația de la Bologna pentru crearea Spațiului European al Învățământului Superior. S-a implementat și aici, ca și în celelalte țări sistemul de organizare bazat pe ciclurile universitare. La sfârșitul fiecărui ciclu se eliberează o diplomă, în funcție de perioada de studii.

⁵⁰ Învățământul Superior Românesc la începutul anului universitar 2005-2006“, <http://www.gov.ro/presa/afisdoc.php?idpresa=41891&idrubricapresa=1&idrubricaprimm=&idtema=&tip=&pag=&dr=&opti=print>.

Primul și al doilea ciclu de învățământ sunt analizate împreună deoarece după primul nu se eliberează o diplomă propriu-zisă, dar se dă posibilitatea accederii la cel de-al doilea ciclu. Primul ciclu are o durată de 3 ani iar al doilea de 2 ani (excepție făcând însă Medicina care are o durată de 3 ani).

În anul 2002 a fost creată Agenția Națională de Evaluare a Calității și Acreditare (ANECA)⁵¹, care are ca rol principal evaluarea și acreditarea programelor de studiu, a personalului didactic, dar care contribuie și la îmbunătățirea sistemului educațional. Adaptarea sistemului spaniol la spațiul european de educație înseamnă modificări majore în educația universitară actuală, atât la nivelul titlurilor cât și la nivelul conținutului și al metodologiei. Universitățile au un rol foarte important în acest proces, însă ele nu sunt singurele implicate, deoarece pe lângă acestea în procesul creării noului spațiu superior de învățământ mai sunt implicate și alte organisme (Ministerul Educației și Științei, CRUE⁵², ANECA⁵³ etc).

Ca urmare a reformei de la Bologna, și Spania a trecut la sistemul de învățământ bazat pe ciclurile universitare. Structura este diferită față de cea anterioară deoarece noile cicluri universitare nu sunt echivalente cu cele anterioare. Diferența majoră între cele două sisteme este că fiecare ciclu duce automat la obținerea unei diplome oficiale. Trecerea de la un ciclu la altul este succesivă, deoarece obținerea primei diplome dă acces la cea de-a doua, iar obținerea celei de-a doua dă acces la al treilea ciclu.

⁵¹ Agenția Națională de Evaluare a Calității și Acreditare, www.aneca.es.

⁵² Conferința Rectoților din Universitățile Spaniole.

⁵³ Agenția Națională de Evaluare a Calității și Acreditare, www.aneca.es.

Interculturalitate, educație și învățământ

Interculturalitatea reprezintă un subiect despre care în ultima perioadă se vorbește destul de mult, deoarece odată cu aderarea României la uniunea Europeană avem cu toții acces la alte culturi și la alte obiceiuri. Interculturalitatea a existat însă de foarte multă vreme însă poate înainte nu exista acest termen care să definească contactul între două culturi diferite, nu exista termenul prin care să regăsim ceea ce se întâmplă atunci când două culturi intrau în contact. Apariția termenului de interculturalitate este un prim pas în recunoașterea contactului direct între culturi și în recunoașterea faptului că nici o cultură nu poate fi izolată de o altă cultură.

Apariția interculturalității s-a născut din dorința unui dialog intercultural acut, mai ales în această perioadă în care relațiile dintre țări diferite s-au intensificat, mai ales acum când culturi diferite au format un bloc comun și s-au aliat pe plan internațional pentru o dezvoltare mai mare. Interculturalitatea reprezintă modalitatea prin care culturi diferite găsesc un punct comun, acesta nefiind însă definitoriu pentru nici una dintre ele. Fiecare cultură în parte are anumite caracteristici care o diferențiază de o alta, însă atunci când vorbim de întâlnirea celor două, aceste caracteristici se mulează pe cele ale celeilalte culturi, ducând astfel la apariția fenomenului de interculturalitate. Este un teritoriu comun, dacă-l putem numi așa, un teritoriu în care culturile diferite au ocazia să se întâlnească și, mai mult decât atât, să stabilească de comun acord care sunt punctele de legătura între ele, care sunt de fapt caracteristicile care ar putea face ca relațiile să fie unele profitabile.

Conceptul de interculturalitate, la bază un concept antropologic, este un concept de cultură care poate fi definit ca un model global de acțiune și de explicare a lumii, atunci când este vorba despre apropierea a două sau mai multor grupuri sociale. Acesta reprezintă tot ceea ce se află dincolo de cultura noastră, tot ceea ce este definitoriu pentru evoluția și dezvoltarea lumii, tot ce reprezintă practic punctul de întâlnire a culturilor.

Este necesar ca interculturalitatea să fie un subiect atât de dezbătut? Care sunt avantajele atunci când vorbim de interculturalitate și cum ne poate ajuta interculturalitatea la definirea a ceea ce suntem? Cum putem să ne dezvoltăm ca oameni prin interculturalitate și de ce în ultima perioadă acest termen este atât de des folosit? Iată câteva întrebări pentru care vom încerca să dăm un răspuns, deoarece, din punctul nostru de vedere, atunci când vorbim de mondializare, globalizare și dezvoltare, trebuie să înțelegem care este conceptul care stă la baza acestora.

Interculturalitatea reprezintă, așa cum spuneam și mai sus, nevoia unui dialog între două sau mai multe culturi⁵⁴. Dincolo de dialogul pe care poate majoritatea persoanelor îl percepe ca pe un schimb de cuvinte, există însă lucrul cel mai important al dialogului - mesajul. Chiar dacă limba de comunicare este aceeași, chiar dacă regulile dialogului sunt aceleași pentru subiecți, nu înseamnă că dialogul a fost un adevărat succes, decât dacă și mesajul a fost perceput la fel de către cei implicați în acest proces. Este foarte important să știm care este mesajul și să știm să-l decodăm. Este destul de greu atunci când este vorba despre un dialog între persoane de culturi diferite, deoarece fiecare dintre acestea are propriul sistem de comunicare și, deci, se poate ajunge către înțelegeri diferite ale aceluiași mesaj. Așa s-a născut practic dorința de interculturalitate, dorința de a afla mai multe despre celălalt atunci când suntem nevoiți să fim implicați într-un schimb intercultural, sau atunci când ne aflăm într-o altă țară în care toate caracteristicile noastre ca și cultură nu pot fi înțelese pe deplin.

Ținând cont de evenimentele întâmplare în ultima perioadă la nivel internațional, ar trebui acordată mai multă atenție acestui domeniu al interculturalității și în special al unei anumite laturi a acestuia - comunicarea interculturală -, mai ales în domeniile legate de relațiile economice internaționale, educație sau domeniilor socio-umane.

Comunicarea interculturală a existat în lume încă de la începuturi, atunci când au apărut pentru prima dată schimburile, fie la nivel cultural⁵⁵, fie la nivel social⁵⁶.

⁵⁴ Aici nu ne referim însă la partea practică a lucrurilor, prin care problema unui dialog între două culturi se poate rezolva prin stabilirea unei limbi comune prin care subiecții să se poată înțelege.

⁵⁵ Nivel cultural - unul dintre exemplele evidente pentru comunicare culturală - ține de împrumuturile la nivelul limbii al anumitor cuvinte-împrumuturi care s-au născut tocmai din contactul între două sau mai multe civilizații.

Ambele domenii, atât cel cultural cât și cel social, au fost cele datorită cărora putem vorbi acum în zilele noastre despre importanța dialogului cultural, deoarece am observat pe parcursul mai multor decenii că acesta a dus la dezvoltare și la evoluție.

Dialogul intercultural reprezintă sursa recunoașterii diferenței și a multitudinii lumii în care trăim. Diferențele de opinie, a punctelor de vedere și a valorilor există nu numai în interiorul unei anumite culturi dar și între culturi diferite.

Dialogul înseamnă încercarea de a trata aceste diferențe prin dorința de a înțelege și de a afla mai multe de la acele persoane sau culturi care văd lumea diferit de modul în care o vedem noi. Un dialog eficace reprezintă practic o interacțiune care îmbogățește și care încurajează împărtășirea de idei noi, astfel încât la sfârșitul dialogului să ne simțim mai bogați din punct de vedere al cunoștințelor acumulate, deoarece suntem capabili să înțelegem ceva ce nu ține de cotidianul nostru. În această multitudine de culturi este foarte important pentru toate persoanele să-și dezvolte capacitatea de a se angaja într-un dialog intercultural, un dialog de toleranță și de respect. Aceasta înseamnă practic interculturalitatea, capacitatea de a recunoaște și de a accepta culturi diferite, de a le respecta pentru ceea ce sunt și pentru ce reprezintă.

Trebuie să menționăm faptul că deși comunicarea interculturală este foarte importantă, aceasta a întâmpinat foarte multe obstacole, unele mai importante sau mai puțin importante. Unul dintre obstacolele cele mai importante ține de mentalitate și de cultura formată în țara de origine. Dorința de a cunoaște ceea ce se întâmplă dincolo de granițele țării este foarte mică, și atunci interesul pentru alte culturi este unul marginal sau poate chiar inexistent. Din păcate, în țara noastră sunt foarte multe păături sociale care nu au acces la informare și asta duce automat la lipsa dorinței de dezvoltare a unui dialog intercultural. Chiar dacă prin mass media se încearcă o informare internațională trebuie să recunoaștem faptul că interesul pentru național este mult mai dezvoltat. Comunicarea interculturală ține de dorința fiecăruia dintre noi de a fi la curent cu ce se întâmplă în afara granițelor țării noastre, de a afla cât mai multe despre celelalte culturi de a încerca pe cât posibil să ne formăm o părere despre celelalte țări, despre obiceiurile, tradițiile și culturile existente acolo. Dacă dorința

⁵⁶ Forța de muncă sau necesitatea acesteia în anumite culturi a pus bazele comunicării interculturale.

aceasta există se poate vorbi despre importanța unui dialog intercultural. Dacă ea însă este ascunsă de „frica de cunoaștere”, orice altă dimensiune dată dialogului intercultural va fi însă în zadar.

Mentalitatea este destul de greu de schimbat, atât la nivel individual cât și la nivel național. Odată crescut într-un anumit stil, orice individ tinde să copieze ceea ce crede caracteristic aceluiași popor, fără însă a avea dorința să afle singur dacă ideile formate au și o bază dincolo de ceea ce par a fi. Deși menționăm mai devreme că în România numărul persoanelor care nu au acces la informare este destul de mare, nu trebuie să neglijăm pe cel al persoanelor care, din dorința de cunoaștere sau din dorința unei dezvoltări personale, au fost nevoite să învețe mai multe despre ceea ce înseamnă interculturalitatea și necesitatea dialogului intercultural. Poate că fiecare dintre noi a avut cel puțin o dată gândul de a pleca în cunoașterea culturilor aflate în lume, chiar dacă numai a celor care ne sunt vecine. Acest lucru a fost cauzat în principal de domeniul economic și de schimburile comerciale care se fac de foarte multă vreme. Odată ce acest obstacol al mentalităților este depășit, putem vorbi despre un adevărat succes al comunicării interculturale.

Culturile sunt diferite. Acesta este un lucru concret deoarece fiecare cultură și-a format prin trecutul său istoric anumite caracteristici care sunt definiții pentru definirea ei într-un anumit stat. La nivel mondial sunt anumite caracteristici care se mulează pe anumite culturi, însă cele mai importante rămân întotdeauna la nivel național. Astfel, putem spune că fiecare cultură are multe lucruri interesante, și că fiecare cultură are propriul mod de a evolua și de a vedea lucrurile. Elementele esențiale, definiții pentru o cultură sunt însă generale: istoria, religia, obiceiurile și tradițiile. Deși comune, fiecare înțelege altceva. Când ne gândim la istorie ne gândim automat la istoria noastră ca popor, la ceea ce s-a întâmplat pe parcursul mai multor ani, și la ceea ce a dus la formarea statului în care locuim. Desigur, pentru un individ aparținând unei alte culturi acest lucru este imposibil, deoarece fiecare înțelege prin istorie în primul rând istoria țării în care s-a născut și în care locuiește. Este un lucru aproape instinctiv care face însă evidentă diferența între culturile diferite aflate în lume.

În momentul interacțiunii se pot naște și conflictele de valori, deoarece fiecare cultură în parte tinde să vadă în cealaltă o amenințare, sau un mod negativ de a face lucrurile.

Deși comunicarea interculturală nu este încă strict definită, există, din punctul nostru de vedere, anumite legi care o caracterizează și care nu pot fi niciodată ignorate; de exemplu, faptul că fiecare cultură este egală cu celelalte culturi⁵⁷. În domeniul cultural nu există identități culturale mici sau minorități culturale. Indiferent de numărul de persoane care fac parte dintr-o cultură, aceasta este importantă prin ceea ce este, prin faptul că transmite mai departe generațiilor următoare ceea ce îi este reprezentativ și ceea ce o diferențiază de celelalte culturi existente în lume.

Dialogul intercultural sau comunicarea interculturală sunt lucruri care se învâța în timp, care se dobândesc prin experiență directă, lucruri care nu se pot învăța doar din cărți, deoarece partea practică a lucrurilor în acest domeniu este cea mai importantă. Însă, este destul de important să avem de mici noțiuni despre ceea ce înseamnă interculturalitatea sau măcar despre existența altor popoare a căror cultură este diferită de a noastră.

Un domeniu aparte al noțiunii de interculturalitate este dedicat educației interculturale. Așa cum la școală suntem învățați ce trebuie să facem bine și ce nu, aflăm noțiuni care ne sunt necesare în viitor, tot așa trebuie să fim deschiși la aflarea a cât mai multe lucruri despre acest nou domeniu al educației, și anume educația interculturală.

Educația interculturală este principala consecință a educației care promovează normele democratice. Aceste norme sunt enunțate în constituțiile statelor membre ale Consiliului Europei dar și în convențiile și acordurile internaționale⁵⁸. Unul dintre obiectivele principale ale învățării la nivel intercultural este acela de a învăța să trăim împreună cu ceilalți. Societățile sunt plurale pe planul identităților, al culturilor și al

⁵⁷ Mergem aici pe ideea că fiecare cultură este importantă și are ceva ce lipsește celorlalte culturi. De aceea nu trebuie să plecăm de la premisa că o cultură este inferioară sau superioară unei alteia. Referitor la clasificarea culturilor, aceasta se poate face, însă raportându-se la o anumită caracteristică a respectivei culturi.

⁵⁸ The International Basic for intercultural Education including Anti Racist and Human Rights Education, Hilversum, UNESCO și Consiliul Europei (ediția a 2-a, 1999)

intereselor. Este un aspect pozitiv deoarece diversitatea ce caracterizează Europa contemporană poate fi un obstacol în adaptarea față de ceilalți, deoarece cu toții trebuie să învățăm noile strategii de integrare, fie în școală, în colectivitate sau în societate. Împreună înseamnă, în primul rând, crearea unui spațiu comun, național și mondial. În ciuda diferențelor care ne sunt caracteristice trebuie să împărtășim cu toții sentimentul de apartenență la o comunitate mai largă, bazată în special pe respectul mutual și pe convingerea comună conform căreia dialogul este indispensabil.⁵⁹

Pentru a putea participa la un astfel de dialog, partenerii au nevoie să învețe că dialogul este util pentru a obține rezultate, și să rezolve anumite probleme, să înțeleagă conținutul mesajului, să știe să asculte dar mai ales să știe să respecte deoarece respectul este necesar pentru a duce la bun sfârșit dialogul, indiferent de complexitatea acestuia. Ascultând, arătăm respectul față de persoana care vorbește. Pentru a putea vorbi despre interculturalitatea comunicării, trebuie să știm să arătăm că suntem cu adevărat interesați, că vrem să știm mai multe și mai ales că vrem să aflăm lucruri noi care poate ne-ar fi inaccesibile în lipsa acestui dialog intercultural. Respectul pentru diversitate înseamnă toleranță dar și o anumită deschidere pentru calitățile celorlalte persoane sau culturi, cum ar fi capacitățile sale intelectuale în cazul individului, sau aspectele pozitive culturale în cel de-al doilea caz. Diversitatea nu se limitează doar la diferitele origini culturale, ci la toate caracteristicile unei persoane, la sex, la talentele sale, la interese, la competențele sau cunoștințele personale.

Diversitatea se găsește în fiecare dintre noi. Suntem adeseori puși în situații pentru care găsim soluții diferite, ne comportăm diferit în funcție de situațiile în care suntem puși și discutăm diferit sau ne comportăm diferit în funcție de persoanele care ne sunt în acel moment alături. Suntem cu toți diferiți chiar de noi înșine nu numai de cei din jur. Diferențele sunt desigur mult mai evidente atunci când avem un termen de comparație evident, când putem să ne raportăm cu ușurință la cineva sau la ceva. Astfel ne va fi mult mai ușor să vedem diversitatea între anumite comunități sau culturi decât între două moduri de acțiune ale aceleiași persoane.

⁵⁹ Cf Jacques Delors L'éducation: un trésor est caché dedans, Rapport à UNESCO de la Commission internationale sur l'éducation pour le vingt-et-unième siècle, Paris, UNESCO, 1996

Toate acestea pleacă de la noi ca indivizi, fiind apoi extinse la nivelul comunității în care locuim, la nivelul culturii în care suntem crescuți dar și la nivel național, deoarece fiecare diversitate individuală duce la diversitatea națională, iar toate celelalte diversități naționale duc la o diversitate pe plan internațional.

Consiliul Europei joacă un rol extrem de important în conștientizarea de către statele membre a importanței educației interculturale. Acțiunile sale în acest domeniu, atât cele trecute cât și cele viitoare au fost prezentate în 2003 în Declarația Conferinței permanente a miniștrilor europeni ai educației⁶⁰. Promovarea dialogului intercultural este una dintre prioritățile Consiliului Europei. Educația este considerată a fi un element extrem de important pentru o orientare politică ce are ca scop principal întărirea și îmbunătățirea relațiilor dintre culturi, comunități, religii și popoare, în special pentru că are posibilitatea de a preveni un eventual conflict.

Confruntarea cu diferențele reprezintă de fapt problematica interculturală europeană în domeniul educației, fie că este vorba despre copii de emigranți, de cei ai noilor minorități, dar și de cei ai populațiilor discriminate, cu o educație destul de îndepărtată de cultura lor proprie⁶¹. Interculturalul este definit ca „totalitatea procesului de stabilire a relațiilor între culturi diferite. Obiectivul este ca grupele sau indivizii care se regăsesc în aceeași societate sau într-un ansamblu geopolitic să poată avea legături fondate pe echitate și respect mutual”⁶². Educația interculturală favorizează procesul de schimb și de interacțiune reciprocă și dă ocazia stabilirii unor legături între diferitele probleme educative cum ar fi drepturile omului, antirasismul, solidaritatea, reciprocitatea sau dezvoltarea⁶³. Educația interculturală devine astfel un adevărat instrument al procesului educației sociale: ”pentru ca o societate să devină într-adevăr interculturală, fiecare grup social trebuie să poată să trăiască în condiții de egalitate, indiferent de cultura sa, de modul său de viață sau de originea sa. Aceasta

⁶⁰ Conférence permanente des ministres européens de l'Éducation, gestion de la diversité, renforcement de la démocratie, Declarația miniștrilor europeni ai educației cu privire la educația interculturală în noul context european, Atena 11-12 noiembrie 2003.
wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdIlobGet&DocId=863248&SecMode=1

⁶¹ Leclercq, Centre de Recherche European en Économie de Development (DIAL), 2005, Improving economic analyses of educational expenditures and outcomes
www.dial.prd.fr/dial_publications/PDF/Doc_travail/.pdf

⁶² Idem.

⁶³ Cf Consiliului Europei, 1995 <http://www.coe.int/>.

implică nu numai reconsiderarea modului de interacționare cu alte culturi care ne par ciudate raportate la a noastră, dar și modul de a interacționa cu minorități precum homosexualii sau handicapații care se lovesc de diferite forme de intoleranță și de discriminare (...) Educația interculturală are ca scop principal favorizarea și întărirea bazelor relațiilor mutuale dintre diferitele societăți, dar și dintre grupurile culturale minoritare sau majoritate. (...) Acest obiectiv global presupune ca educația interculturală să intervină la nivelul întregii societăți. Este imposibil de imaginat o societate care nu funcționează decât cu o anumită parte, adică numai cu grupurile minoritare sau majoritare”⁶⁴. Consiliul Europei a contribuit la conceperea politicilor educative multiculturale în anii ‘60, ‘70 și ‘80, dar și la cele legate de interculturalitate din anii ‘90 până în 2000.

Problematika educației interculturale este un răspuns specific, pedagogic, la încercarea de soluționare a unor consecințe socio-culturale născute din problematica emigrării la un nivel destul de mare. Multe reuniuni internaționale au tratat aceste problematice. Redăm, în continuare, o serie de concluzii stabilite de Consiliul Europei în 1983, dar care își păstrează relevanța și astăzi⁶⁵:

- Principiul interculturalist, în situația didactică, nu poate să se substituie unor exigențe deja clasice ale școlii, dar le poate însoți și facilita, prin lărgirea sferei de preocupări ale școlii. El se constituie într-un mijloc prin care instituția școlară își atinge mai bine scopurile de democratizare, de egalizare a șanselor și de difuziune culturală.
- Interculturalismul înseamnă recunoașterea reciprocă a culturilor de origine și de primire, în cazul migrației, precum și a diversității expresiilor culturale ale emigranților și autohtonilor.
- Din recunoașterea egalității valorice a culturilor nu trebuie trasă concluzia că toate sunt la fel și că dispar unele diferențe sau chiar divergențe. Școala trebuie să releve și să cultive aceste diferențe, revalorizând noile

⁶⁴ Consiliul Europei, 1995 pp. 42-43, traducere proprie, <http://www.coe.int>.

⁶⁵ A se vedea “Recueil d’informations”, 1993, pp. 205-206; *Formarea atitudinii pozitive față de cultura națională*, Taulean Micaela, Chișinău, 2007.

expresii culturale în contextul mai larg, al comunității în care se integrează noii veniți.

- Diversitatea experiențelor culturale, la care se va alinia școala, în noul context, trebuie să determine repunerea în chestiune a criteriilor de evaluare școlară, care nu mai rămân socio- sau etnocentriste. Selecția școlară, ca și percepția eșecului școlar vor fi resemnificate în consens cu noua paradigmă de dimensionare a proceselor școlare.

- Practica interculturală în școală, precum și înțelegerea între elevi depind în bună măsură de organizarea proceselor educaționale, de calitatea colaborării între profesorii autohtoni și cei străini. Relațiile de înfrățire dintre școlile din țări diferite, schimburile de elevi sau de personal didactic sunt strategii suplimentare de împlinire a exigențelor educației interculturale.

- Conținutul învățământului trebuie să se plieze și el la coordonatele interculturalității. O reexaminare a ponderii informațiilor și cunoștințelor cu caracter general-uman se cere cu acuitate, după cum și o decongestionare a conținutului de elemente valorice înguste trebuie asigurată, fără a se afecta ponderea acelor elemente particulare, purtătoare și revelatoare de valori înalte și perene.

- Formarea inițială și continuă a formatorilor este o altă cale de asigurare a aplicării principiului interculturalității. În acest sens, trebuie regândite prioritățile, strategiile, metodologiile, obiectivele și practicile pedagogice de pregătire a cadrelor didactice. Experiența culturală și relațională a profesorilor este o premisă și un prim pas în concretizarea educației interculturale.

- Un rol important în traducerea în act a acestei exigențe revine nu numai școlii, ci și altor instanțe: familia, organizațiile de copii și tineret, organizațiilor etnice, confesionale etc. O conjugare a eforturilor educaționale externe școlii, a capacităților educogene ale formalului, non formalului și informalului devine mai mult decât necesară.

Deși la nivel european s-au pus bazele unei noi culturi care să depășească granițele oricăreia deja existentă, conștientizarea educației interculturale nu și-a făcut încă simțită prezența în nenumărate pături sociale. Dincolo de toate aceste înțelegeri și convenții internaționale trebuie însă să conștientizăm că interculturalul ține de noi înșine ca persoane, de educația pe care o primim și de dorința de a ne afirma și de a învăța cât mai multe despre noi ca indivizi, despre cultura în care trăim, despre țara pe care o locuim și despre lumea care ne înconjoară. De problematica interculturalității ne lovim în fiecare zi, fie că este vorba despre o persoană pe care o întâlnim pe stradă în metrou sau chiar în clasă la școală. Interculturalitatea înseamnă practic realitatea care ne înconjoară cu atât mai mult cu cât în ultima vreme și în țara noastră lucrurile s-au schimbat destul de mult și diversitatea și-a găsit un loc în societatea noastră.

În anul 1950 au fost anunțate anumite virtuți ale educației interculturale, de către Louis Meylan: „o perfectă loialitate, respectul persoanei umane, toleranța, simpatia..., sociabilitatea, generozitatea și spiritul de înțajutorare”⁶⁶. Societatea noastră devine din ce în ce mai complexă. Lucrurile iau o amploare mult mai mare decât înainte, fenomene precum migrația, lărgirea orizontului prin dispariția frontierelor sunt lucruri pe care nu le mai putem nega deoarece ele există cu adevărat. Există persoane pentru care toate aceste elemente nu sunt deloc pozitive, însă pentru alții se naște posibilitatea dezvoltării, a multiculturalismului, care ar însemna afirmarea elementelor specifice fiecărei culturi.

Atitudinea interculturală, implică simultan afirmarea fiecărei culturi cu normele sale specifice și deschiderea spre alte culturi, în perspectiva construirii unei noi civilizații comune. „Nu numai că școala trebuie să-i învețe pe elevii săi să trăiască împreună, în același univers mobilat de valori diferite, dar, mai mult, ea trebuie să le permită a descoperi că acest univers este hrănit prin mii de fire ce converg, se întretaie și se completează în același timp, construind astfel un mediu nou în care toți sunt chemați să trăiască.”⁶⁷

⁶⁶ Maylan, Louis, *L'ecole et la personne*, Delachaux et Niestle, Neuchâtel.

⁶⁷ Hannoun H, *Les Ghetos de l'ecole. Pour une education interculturelle*, 1987, Paris.

Acceptarea este cuvântul cheie pe care trebuie să-l ținem minte atunci când vorbim despre interculturalitate și despre comunicarea interculturală. Trebuie să știm să acceptăm și să respectăm și nu trebuie nicidecum să avem prejudecăți înainte de a asculta și de a încerca să înțelegem.

În acest sens, un rol important îl au mai mulți factori: educația pe care o primim de la părinți, educația primită la școală în sistemul de învățământ dar și învățarea de la societatea în care trăim. Diversitatea cultură se învață încă de la școală sau de acasă, încă din primii ani în dezvoltarea noastră. Dialogul intercultural poate exista atunci când, în aceeași sală de clasă se află persoane de etnii diferite, de origini diferite sau de religii diferite. Încă de mici, copiii trebuie să învețe că există diversitate în lume pentru a nu încerca, din dorința de a ieși oarecum în evidență, să întrerupă un dialog neformat încă. Este important ca fiecare să știe că, deși nu este la fel ca ceilalți, trebuie să fie mândru de ceea ce este și să încerce prin puterea sa de convingere să-i facă pe ceilalți să-l asculte și să vadă ce îi deosebește cu adevărat. La copii, comunicarea interculturală este mult mai ușor de realizat deoarece dorința de cunoaștere le este caracteristică la anumite vârste. Trebuie învățați să descopere lucruri noi, și, se poate merge pe această curiozitate, pentru a le prezenta paleta largă a culturilor existente în lume. Astfel, un rol important pentru interculturalitate revine domeniului educației. Prin educație trebuie să învățăm să ne comportăm, să învățăm să respectăm și, cel mai important, să învățăm să nu judecăm. Dacă aceste trei principii sunt îndeplinite, realizarea comunicării interculturale nu mai este o problemă.

Sarcina școlii de azi este de a forma elevilor o conștiință europeană. Încă din clasele primare este de dorit să se cultive respectul și solidaritatea față de cultura altor popoare. Câteva valori-cheie trebuie să-și facă loc, fie în programele școlare, fie în procesele de învățământ: aspirația către democrație, respectul drepturilor omului, al drepturilor copiilor, justiția socială, echilibrul ecologic, toleranța și pacea, tradițiile culturale, învățarea simultană a măcar două limbi străine, difuziunea simbolurilor general-umane, accentuarea valorilor care mai degrabă unesc oamenii decât îi divizează, participarea tineretului la gestionarea comunității școlare, integrarea

școlilor în relații de înfrățire la nivel european sunt alte mijloace de sporire a valențelor culturale ale activităților educative⁶⁸.

Dialogul cultural este - în același timp - o strategie de interogare intra-culturală asupra propriilor fundamente ale unei culturi, asupra deschiderilor sau opacităților față de expresii inedite. Trebuie combătută tentativa de ierarhizare a componentelor culturale, de decretare a acestora ca fiind minore sau negative, plecând de la criterii apriori, etno- sau socio-centriste, poziție adoptată de multe instituții școlare sau nonșcolare. Este de preferat ca valoarea diferită să fie luată drept pretext de interpelare a propriului sistem valoric⁶⁹.

Interculturalitatea ocupă un loc destul de important în dezvoltarea spațiului european, lucru care a fost resimțit și de țara noastră, în special ca urmare a aderării la Uniunea Europeană. Noul spațiu european este un spațiu în care fiecare membru în parte trebuie să aibă sentimentul de apartenență, trebuie să se simtă acasă și nicidecum nu trebuie să fie marginalizat de alte persoane - chiar dacă este vorba despre o majoritate. Pentru a putea dezvolta anumite relații interculturale este foarte important să nu plecăm de la premisa că noi știm totul și că doar noi putem găsi răspunsurile corecte la toate întrebările. Dacă avem pe cine să întrebăm, cel mai bine este să o facem, deoarece doar așa se stabilește o bază, o legătură care duce către o comunicare.

Noul spațiu al învățământului superior a pus o bază importantă la crearea dialogului intercultural. Așa cum am menționat și în capitolele anterioare, unul din scopurile cele mai importante ale acestuia era posibilitatea mobilității studenților în spațiul european și libera circulație a acestora. Posibilitatea de a avea acces la învățământ într-o altă țară europeană înseamnă, încă de la conceptul de idee, o latură a interculturalității.

⁶⁸ Cf „Valorificarea conținutului textului literar pentru dezvoltarea personalității preșcolarului și școlarului”, Elisabeta Labou. www.didactic.ro/files/45/valorificareatextuluiilit.doc.

⁶⁹ cf „*Le relativisme, du culturel a l'interculturel*” Carmel Camilleri, 1993, Paris.

Învățământul românesc și educația interculturală

Învățământul românesc se găsește în plină schimbare și reînnoire. Ținând cont de faptul că atât țara noastră cât și sistemul de educație traversează o perioadă de modernizare și de schimbare, ar trebui ca cele două, cultura și educația, să fuzioneze pentru a da naștere unei adevărate educații interculturale. Argumentele au fost multiple în acest sens, însă ne vom opri atenția doar asupra unora care, conform pedagogiei interculturale, par a fi cele mai importante⁷⁰.

- Vom pleca, mai întâi, de la o motivație pragmatică: este mult mai ușor să inovezi și să introduci elemente noi încă de la începutul unui proces, decât după ce liniile de forță au fost deja trasate, iar restructurarea și statornicirea rețelei de norme cu privire la învățământ au fost realizate.
- Este un fapt știut că cele mai multe tensiuni interetnice au drept sursă necunoașterea suficientă din punct de vedere cultural. În România trăiesc laolaltă mai multe grupuri minoritare, așezate aici în diverse împrejurări istorice. După evenimentele din 1989, s-au înregistrat conflicte deschise, mai ales între români și maghiari sau români și țigani (chiar și conflicte între români aparținând unor confesiuni diferite, vezi disputele apărute între ortodocși și romano-catolici). Se pot invoca, de asemenea, și alte tensiuni de sorginte etno-culturală, mai mult sau mai puțin ascunse.
- Societatea noastră cunoaște o mutație profundă. Articulația interculturală a sistemului școlar ar constitui un mijloc eficace pentru trecerea la o societate democratică, deschisă și permisivă, deopotrivă pluralistă și solidară. Înseși fenomenele de intoleranță politică, economică etc. pot fi stăvilite prin promovarea comportamentelor interculturale.
- Abordarea interculturală ar putea îmbunătăți aspectul relațional al locuitorilor țării noastre, conferind o dimensiune nouă raporturilor

⁷⁰ Strategia inspectoratului școlar de asigurare a accesului la educație a grupurilor dezavantajate, cu focalizare pe rromi, Inspectoratul județean Buzău, www.edu.ro.

interumane cotidiene. Tendințele egocentriste, pragmatismele extreme, precum și fenomenele psiho-sociale de marginalizare pot fi diminuate.

România are șansa de a forma această interculturalitate tocmai datorită faptului că de-a lungul istoriei tot mai multe popoare au intrat în legătură cu această țară care are o poziție destul de avantajoasă din punct de vedere geografic pentru dezvoltarea acestui proces îndelungat ce poartă denumirea de interculturalitate. Interculturalitatea există în țara noastră tocmai datorită numărului destul de mare de persoane care au alte origini și care au venit ori pentru a locui definitiv, ori pentru a cunoaște și a încerca să înțeleagă cultura altor popoare. Indiferent de motive, toate aceste etnii formează împreună ceea ce va urma, un viitor intercultural în care vor predomina înțelegerea, acceptarea și respectul reciproc.

Concluzii

Ce este interculturalitatea este o întrebare a cărei definiție o găsim fără prea mult efort. Se știe că reprezintă interacțiunea dintre oameni ce aparțin unor culturi diferite și care intră în contact, interacționează și chiar conviețuiesc fără a avea aceleași origini.

Este un fenomen care există de foarte multă vreme, dar pe care începem să-l conștientizăm cu adevărat. Ne întrebăm adesea dacă există un model pe care putem să-l urmăm pentru a fi siguri că o să reușim să ne integrăm oriunde am merge, fără a avea probleme de acomodare, ținând cont că este vorba despre o cultură total diferită față de cea în care am crescut. Nu există însă un tipar care ar putea fi general valabil. Pentru a putea vorbi de interculturalitate și de fenomenul pe care aceasta îl reprezintă trebuie să conștientizăm în primul rând adevăratele valori ale popoarelor ce interacționează. Odată cunoscute și acceptate aceste valori, interculturalitatea și avantajele își fac simțite prezența.

Am văzut pe parcursul întregii lucrări că se dorește o oarecare uniformizare a sistemului european de învățământ. Această uniformizare are la bază o uniune între țările Europei pentru o mai bună înțelegere și o dezvoltare pe toate planurile. Este un pas important pentru ca întreaga Europă să fie un tot unitar și să poată vorbi despre o evoluție și o creștere atât economică cât și din punct de vedere social.

Prin uniformizarea sistemului de învățământ și prin reforma de la Bologna s-a atins într-o mare măsură acest prim pas pentru o Europă Unită. Încă din perioada de formare a omului, din școală, acesta este liber să circule în întreaga Europă, să studieze fără temerea că la întoarcerea în țara natală studiile nu-i vor fi cunoscute. Datorită reformei în sistemul de învățământ diplomele sunt acum valabile în marea majoritate a universităților europene. Este vorba de un pas foarte important atunci când vorbim despre interculturalitate. Există acum posibilitatea, pentru fiecare student din țările care au semnat reforma de la Bologna, de a studia într-o universitate din afara țării sale de origine. Cu această ocazie se poate vorbi deci despre o interacțiune directă cu persoane care aparțin unei culturi diferite și care au la bază valori diferite.

Este o cale deschisă spre interculturalitate și un pas spre noutate. Simplu fapt că ne aflăm dintr-o dată într-o țară străină nouă, ne face în primă instanță să ne gândim la o modalitate de supraviețuire, pentru ca apoi, să realizăm că este vorba de o cultură diferită de cea a țării natale, dar care poate fi însă la fel de interesantă și la fel de frumoasă ca și a noastră. Bineînțeles că oamenii cu care interacționăm își pun amprenta pe viziunea asupra lucrurilor pe care le descoperim. Iată de ce este foarte important, atunci când este vorba de interacțiunea persoanelor care aparțin unor culturi diferite să existe dialogul. Dialogul este cel care stă la baza interculturalității și cel care ajută la formarea spațiului european.

Reforma de la Bologna este un prim pas către o metodologie a interculturalității, deoarece a stabilit în sistemul de învățământ principii care au dus la uniformizarea acestuia și care au dat oricărui tânăr, indiferent de țara sa de origine, posibilitatea de a cunoaște și de a exploata potențialul țărilor Uniunii Europene. Toate aceste principii care s-au stabilit la nivelul învățământului universitar ar putea fi o bază și un punct de plecare pentru toate celelalte domenii, asigurându-se astfel reușita pentru o Uniune Europeană Unită.

Scurt istoric

■ **Declarația de la Bologna, 19 iunie 1999 (29 țări), convenție asupra unor obiective comune pentru crearea Spațiului European al Învățământului Superior (SEIS) până în anul 2010.**

- Adoptarea unui sistem de diplome (titluri) universitare comparabile, pentru a facilita recunoașterea actelor și perioadelor de studii;
- Crearea unui sistem de învățământ superior structurat pe cicluri;
- Implementarea sistemului european de credite transferabile ECTS;
- Promovarea mobilității studenților, a personalului academic și administrativ;
- Promovarea cooperării europene în asigurarea calității învățământului superior;
- Promovarea dimensiunii europene în învățământul superior.

■ **Conferința de la Praga, 19 mai 2001 (32 țări), susține crearea Spațiului European al Învățământului Superior (SEIS) și propune noi obiective:**

- Învățarea pe parcursul întregii vieți;
- Învățământul superior și studenții;
- Promovarea caracterului atractiv al SEIS (Spațiul European al Învățământului Superior).

■ **Conferința de la Berlin, 19 septembrie 2003 (33 țări), analizează progresele obținute și stabilește prioritățile Comunicatului de la Berlin, constatând următoarele:**

- continuă să se dezvolte module adiționale, cursuri și curricule cu conținut, orientare și organizare europeană;

- se mobilizează resursele academice și tradițiile culturale în favoarea dezvoltării programelor comune de studii și acordării titlurilor comune la cele trei niveluri.

Comunicatul de la Berlin (2003) stabilește priorități pentru anii 2003-2005:

- Structurarea învățământului superior pe cicluri;
- Cooperarea în domeniul asigurării calității;
- Recunoașterea reciprocă a diplomelor și perioadelor de studii;
- Studiile de doctorat vor fi cel de-al treilea ciclu al învățământului superior;
- Astfel, Spațiul Universitar European va beneficia de sinergiile Spațiului European al Cercetării, contribuind la consolidarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

■ Conferința de la Bergen (Norvegia) a miniștrilor Educației din Europa, 18-19 mai 2005

- Asigurarea calității și recunoașterea în perspectivă globală;
- Autonomia instituțională și guvernarea;
- Studiile de doctorat și sinergia dintre învățământul superior și cercetare;
- Instruirea continuă;
- Priorități pentru anii 2005 – 2007:
- Implementarea standardelor pentru asigurarea calității propuse de Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ENQA);
- Implementarea cadrului național al calificărilor;
- Acordarea și recunoașterea diplomelor comune;
- Diversificarea traseelor de studiu în învățământul superior și proceduri de recunoaștere a studiilor anterioare.

Programe de mobilități pentru învățământul superior

- Strategia Lisabona;
- Reforma Învățământului Superior: Procesul Bologna;
- Oportunități de studiu în UE;
- Experiența Erasmus, o oportunitate unică;
- Recunoașterea diplomelor.

Strategia Lisabona

- Consiliul European de la Lisabona din 23-24 martie 2000;
- “Uniunea Europeană dorește să devină **cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume**, capabilă de o creștere economică continuă, care să ofere locuri de muncă mai bune și o mai mare coeziune socială;
- Contribuția educației și formării la Strategia Lisabona;
- Obiectiv: Dezvoltarea politicilor educaționale și de formare pentru ca sistemele europene de educație și formare să devină “un punct de referință la nivel mondial în domeniul calității în perspectiva anului 2010”.

Procesul de la Bologna

- Mai 1998: **Declarația de la Sorbona** a Miniștrilor Educației din Franța, Germania, Italia și Marea Britanie;
- Iunie 1999: **Declarația de la Bologna** privind Spațiul European pentru Învățământ Superior cu 29 țări semnatare (inclusiv România);

- Mai 2001: **Comunicatul de la Praga:** Către Spațiul European al Învățământului Superior;
- Septembrie 2003: **Comunicatul de la Berlin:** Realizând Spațiul European al Învățământului Superior;
- 19-20 mai 2005: Comunicatul de la **Bergen:** Spațiul European al Învățământului Superior – atingerea obiectivelor ;
- 2007: Întâlnirea de la **Londra.**

Obiectiv Bologna 2010: Crearea Spațiului European al Învățământului Superior

- Asigurarea calității;
- Adoptarea unui sistem bazat pe două cicluri;
- Promovarea mobilității;
- Implementarea sistemului de credite;
- Recunoașterea diplomelor: adoptarea unui sistem de diplome comparabile și bine definite;
- Promovarea dimensiunii europene în Învățământul Superior;
- Promovarea caracterului atractiv al Spațiului European al Învățământului Superior.

Dimensiunea socială

- Învățarea pe tot parcursul vieții;
- Spațiul European al Învățământului Superior și Spațiul European al Cercetării - doi piloni ai societății bazate pe cunoaștere.

Priorități Berlin - Bergen

- Asigurarea calității;
- Structura pe două cicluri;
- Recunoașterea titlurilor și a perioadelor de studii.

Priorități Bergen - Londra

- Învățământul Superior și cercetarea;
- Dimensiunea socială;
- Mobilitatea;
- Portabilitatea bursei și creditelor pentru studii;
- Facilitatea eliberării de vize și a acordării de permise de muncă;
- Încurajarea participării la programe de mobilități;
- Pledoarie pentru recunoașterea completă a perioadelor de studii.

Cercetarea. Mobilitatea cercetătorilor

- Bursele Marie Curie
- www.cordis.lu
- www.europa.eu.int/mariecurie-actions
- www.mct.ro
- Ministerul Educației și Cercetării, Activitatea de Cercetare 2007-2013:

Programul Cadru 7

Oportunități de studiu în UE

- Programe comunitare;
- Leonardo da Vinci;
- Socrates Erasmus;
- Tempus;
- Acțiunea Jean Monnet;

- Acorduri bilaterale;
- CEEPUS;
- Bursele ONBSS;
- Bursa Guvernul României;
- Bursa Nicolae Titulescu.

Oportunități de studiu în UE Programe comunitare

- Leonardo da Vinci – formare profesională;
- SOCRATES – educație;
- Responsabil național: Ministerul Educației și Cercetării (www.edu.ro);
- Coordonator național: Agenția Națională pentru Programe Comunitare

în domeniul Educației și Formării Profesionale.

- www.leonardo.ro
- www.socrates.ro

Leonardo da Vinci

- Leonardo da Vinci I (1995-1999);
- Leonardo da Vinci II (2000-2006).
- urmărește creșterea calității, a caracterului inovator și a dimensiunii europene în sistemele și practicile de formare profesională;
 - contribuie la promovarea unei Europe a cunoașterii prin realizarea unui spațiu european de cooperare în domeniul educației și formării profesionale;
 - sunt susținute politicile statelor participante privind formarea pe parcursul întregii vieți și dezvoltarea aptitudinilor și competențelor favorabile integrării profesionale.

SOCRATES

- SOCRATES I (1995-1999)
- SOCRATES II (2000-2006)
- Obiective specifice:
 - Promovarea dimensiunii europene în educație;
 - Îmbunătățirea cunoașterii limbilor străine ale UE;
 - Promovarea cooperării și mobilităților în domeniul educației;

- Încurajarea caracterului inovator în practicile educaționale.

Acțiuni SOCRATES

- **Arion:** schimb de informații și experiență pentru factorii de decizie din domeniul educației;
- **Comenius:** învățământ preuniversitar;
- **Erasmus:** învățământ universitar;
- **European Label:** certificare europeană pentru proiecte din domeniul limbilor străine;
- **Grundtvig:** educația adulților;
- **Lingua:** promovarea acțiunii învățării limbilor străine;
- **Minerva:** învățământ deschis și la distanță;
- **Eurydice:** sisteme și politici educaționale la nivel european;
- **Vizite pregătitoare:** pentru acțiunile centralizate Socrates.

SOCRATES ERASMUS

- Principalul obiectiv: dezvoltarea cooperării europene în învățământul Superior;
- Acțiunea 1: cooperare europeană inter-universitară;
- Acțiunea 2: granturi de mobilitate pentru studenți și cadre didactice, organizarea mobilităților și sistemul european de credite transferabile;
- Acțiunea 3: rețele tematice (management universitar, asigurarea calității).

Mobilități Erasmus (1987-2004)

Erasmus - o oportunitate unică

- Beneficii ale mobilității Erasmus:
 - Noi cunoștințe acumulate în mediu academic diferit;

- Mai bune abilități de comunicare: perfecționarea cunoștințelor de limbi străine;
- Familiarizarea cu medii multiculturale:
 - Adaptabilitate
 - Toleranță

Buget

- Leonardo da Vinci I: 620 mil EUR
- Leonardo da Vinci II: 1150 mil EUR
- SOCRATES I: 850 mil EUR
- SOCRATES II: 1850 mil EUR

Tempus

- Instituit în 1990 pentru a răspunde nevoilor reformei din învățământul Superior din țările central- și est-europene;
 - Participă “consorții” din care fac parte cel puțin 2 state membre
 - Tempus I (1990-1993)
 - Tempus II și Tempus II bis
 - Tempus III (2000-2006)
 - Tempus Plus (2007-2013)

Erasmus Mundus

Acțiunea Jean Monnet

- Promovează cunoașterea integrării europene;
- 1990-2004: 55 țări beneficiare;
 - 2500 proiecte;
 - 100 catedre de excelență Jean Monnet;
 - 650 catedre Jean Monnet;
 - 1700 cursuri permanente și module de studii europene;

Bursele ONBSS

• Oficiul Național al Burselor de Studii în Străinătate oferă următoarele tipuri de burse:

- Bursa Guvernul României;
- Bursa Nicolae Titulescu pentru formarea de specialiști în domeniul integrării europene;
 - Bursa Nicolae Aman în domeniul artelor;
 - Burse în cadrul acordurilor de colaborare bilaterală.

<http://www.roburse.ro/>

Bursa Guvernul României

- Program lansat în octombrie 2004;
- Schemă de mobilități pentru studenți români pentru ca aceștia:
 - să studieze în universități de prestigiu din lume;
 - să se specializeze în domenii relevante pentru administrația publică;
- Bursele sunt oferite la nivel de licență, masterat sau doctorat;
- Valoare: de maximum 1000 USD-luna;
- Beneficiari: însumând 600 luni bursă anual;
- Contract obligatoriu: angajamentul bursierilor de a activa în sectorul public, ca manageri publici, pentru o perioadă dată.

Burse oferite prin acorduri bilaterale

Recunoașterea diplomelor

- Principii ale recunoașterii diplomelor;
- Tipuri de recunoaștere a diplomelor;
- Convenția de la Lisabona (1997);
- CNRED – Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a

Diplomelor.

Principii (I)

- Cetățean din statul A, deținător al unei diplome / calificări
- Solicită statului B recunoașterea diplomei / calificării
- Recunoașterea înseamnă oferirea, de către statul B, a acelorași drepturi pe care le au cetățenii statului B în ceea ce privește continuarea studiilor / exercitarea profesiei

Principii (II)

- **Premisa inițială:** instituția care a oferit diploma / calificarea în statul de origine **este recunoscută național.**
 - Convenția de la Lisabona solicită statelor să pună la dispoziție lista instituțiilor recunoscute la nivel național

Principii (III)

- **Recunoașterea nu are loc automat**, ci depinde de o serie de factori:
 - Motivul pentru care este solicitată;
 - Compatibilitatea diplomei / calificărilor cu sistemul de calificări din țara gazdă.

Tipuri de recunoaștere:

- Recunoașterea academică;

- Recunoașterea profesională;
- În cazul profesiilor reglementate;
- În cazul profesiilor ne-reglementate.

Recunoașterea academică

- Se face în vederea continuării studiilor;
- Întrebarea cheie:
 - Este posesorul diplomei calificat să își continue studiile în statul gazdă?
- Diferențe pot exista în ceea ce privește:
 - Elementele cheie ale programului;
 - Calitatea programului / instituției;
 - Rezultatele învățării;
 - Accesul la alte activități.

Convenția privind recunoașterea de la Lisabona

- Convenția asupra recunoașterii calificărilor obținute în învățământul superior în regiunea europeană;
 - Inițiatori: Consiliul Europei și UNESCO;
 - Lisabona, 11 aprilie 1997.

Recunoașterea după Convenția de la Lisabona

- Principiul de bază al recunoașterii academice: De la: căutarea echivalenței calificării străine cu calificarea potrivită din țara gazdă La: recunoașterea la același nivel dacă nu sunt diferențe substanțiale între calificarea străină și cea oferită în țara gazdă la același nivel;

Informarea asupra diplomelor / calificărilor.

- Este asigurată de rețelele ENIC și NARIC;

- **European Network of National Information Centres on Academic Recognition and Mobility** (Înființată de Consiliul Europei și UNESCO în 1994);
- **National Academic Recognition Informations Centre** (Înființată de Uniunea Europeană în 1984);
- www.enic-naric.net.

CNRED (Centrul Național pentru Recunoașterea și Echivalarea Diplomelor)

- Asigură recunoașterea diplomelor cetățenilor străini în vederea exercitării unei profesii în România;
- Asigură echivalarea diplomelor / calificărilor cetățenilor români care au dobândit diplome / calificări în străinătate;
- Asigură vizarea actelor de studii ale cetățenilor români (sau străini care au studiat în România) atunci când plecarea în străinătate pentru studiu / profesare este condiționată de vizare;
- <http://www.edu.ro/index.php/articles/c127>.

Bibliografie

- Atanasiu, G. M. - *Managementul internațional și asigurarea calității în învățământul superior*, Editura Economică, București, 2000
- Dottrens, Robert, 1988, *Eduquer et instruire*, Nathan/UNESCO, Paris.
- Finkielkraut, Alain, 1987, *La défaite de la pensée*, Gallimard, Paris.
- Holban, Ion, 1987, „Fundamentul democratic al educației moderne”, în „Viitorul Social", mai-iunie, București.
- *Enseignement supérieur en Europe*, UNESCO-CEPES, 2001
Spațiul European al Învățământului Superior – Realizarea obiectivelor, Comunicat al Conferinței Miniștrilor Europeni Responsabili cu Învățământul Superior, Bergen, 2005
- Fave-Bonnet, M.-F., Șerbănescu-Lestrade, K., (2006): *L'harmonisation européenne des diplômes : convergences et divergences entre la France et l'Allemagne Communication au Colloque du Réseau d'étude sur l'enseignement supérieur (RESUP) Les figures territoriales de l'université*, (Toulouse, 3-4 juin 2004), actes du colloque.
- Lavelle, Louis, 1951, *Traite des valeurs*, tome I, PUF, Paris.
Lipovetsky, Gilles, 1983, *L'ère du vide*, Gallimard, Paris.
- Maylan, Louis, 1968, *L'école et la personne*, Delachaux et Niestle, Neuchâtel.
- Meirieu, Philippe, 1991, *Le choix d'éduquer*, ESF, Paris.

- Militaru, C. - „Procesul de la Bologna și învățământul superior”, în „Analele Universității, Facultatea de Relații Economice Internaționale”, Editura Sylvi, București, 2005
- Militaru, C. - „Managementul Calității și procesul de la Bologna în învățământul superior românesc” în „Analele Universității, Facultatea de Relații Economice Internaționale”, Editura Sylvi, București
- *Orientări strategice pentru învățământul superior din România*, Conferința Națională a Învățământului Superior, București, 2003
- Șerbănescu-Lestrade, K, (2005) *Les multiples facettes de la qualité de la formation universitaire française : la perspective des enseignants, - Contribution à la Journée d'études du RESUP « L'offre de formation dans les universités françaises : état des recherches »*, (Université Paris 10 Nanterre, le 4 février 2005)
- Șerbănescu-Lestrade, K, (2004) : „L'identité du chercheur à l'heure de l'Europe” intervention au 5e Congres d'actualité de la recherche en éducation et en formation, de l'AECSE, (31 août-4 septembre 2004), Atelier thématique n° 6 „Identité du chercheur”, Journée Jeunes chercheurs (31 août 2004)
- Serres, M., 1991, *Tiers instruit*, Bourin, Paris.
- Văideanu, George, 1988, *Educația la frontiera dintre milenii*, Ed. Politică, București.
- Văideanu, George, 1993, *Education pour et par la valeur ou l'education axiologique*, Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza”, Iași, seria Psihologie-Pedagogie, tom 2.

- Walker, Jamie, 1992, *Violence et résolution des conflits à l'école*, Conseil de la coopération culturelle, Strasbourg. Commission canadienne pour l'UNESCO, 1977,
- „Une définition pratique de la culture”, în „Cultures”, vol. IV, nr. 4, Paris. Conseil de l'Europe, 1983,
- *Recueil d'informations sur les opérations d'éducation interculturelle en Europe*, Strasbourg. Ed. L'âge d'homme.

Site-uri consultate

- Șerbănescu-Lestrade, K, (2006), *L'impact du processus de Bologne sur les institutions d'enseignement supérieures françaises et allemandes*, Communication à la 8e Biennale de l'Education et de la Formation : „Débats sur les recherches et les innovations” (Lyon, 11-12-13-14 avril 2004.), Résumés des Contributions, page 399, Communication longue disponible sur le web :<http://www.inrp.fr/biennale/8biennale/contrib/affich.php?&num=19>
- Șerbănescu-Lestrade, K, (2005) *Staff reactions at the Bologna process. Four cases studies*, Second International Euredocs Conference “Transformations of higher education and research policies, systems and institutions in European countries.”, Rokkan Center, (Bergen, May 19th-21st, 2005), www.euredocs.sciences-po.fr/en/conference/2005/Serbanecu_Lestrade.pdf
- Șerbănescu-Lestrade, K, (2004), *L'harmonisation des diplômes universitaires en Europe : fin ou début d'un parcours balisé*. Communication à la 7e Biennale de l'Education et de la Formation : Débats sur les recherches et les innovations (Lyon, 14-15-16-17 avril 2004.), Résumés des Contributions,

pages 316 à 317, Communication longue disponible sur le web :
<http://www.inrp.fr/Acces/Biennale/7biennale/Contrib/longue/7146.pdf>

- Şerbănescu-Lestrade, K, (2003) : „Les diplômes universitaires en Europe : de la reconnaissance à l’harmonisation”, Communication à la Journée Jeunes Chercheurs, (IREDU, Dijon, 19 septembre, 2003) „Enseignement supérieur et universités : acteurs et institution” du Réseau d’étude sur l’enseignement supérieur (RESUP) disponible sur le site :
www.resup.u-bordeaux2.fr/manifestations/journeesseptembre/textescomm/sebanescu.pdf

- Şerbănescu-Lestrade, K, (2006), *La mise en place du processus de Bologne en France et en Allemagne : la perspective des acteurs des institutions*, Contribution à la première journée du module pluridisciplinaire de formation doctorale, „L’Europe enseignante et étudiante”, (13 janvier 2006), Titre de la communication les Cahiers de l’Ecole, http://ksup.u-paris10.fr/1108476025745/0/fiche_7C_document/

- *Bologna sub semnul globalizării*,
<http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/656&format=HTML&aged=0&language=RO&guiLanguage=en>

- *Le processus de Bologne ou l’harmonisation des diplômes*,
Nathalie Van Batten - <http://www.europeplusnet.info/article169.html>

- *Totul despre Bologna*, <http://www.toutsurbologne.be/home.asp>
The Bologna Process

- *Processus de Bologne: Vers un Espace Européen d’Enseignement Supérieur*, http://www.fage.asso.fr/bologna_process.php

- *L'application du processus de Bologne en France Bilan et perspectives*, Michel Troquet Promoteur de Bologne, Directeur de Polytech'Marseill

http://209.85.129.104/search?q=cache:QvrV3IvOZQAJ:www.promosciences.org/ressources/telechargement/lorient_2007/7_M_TROQUET2_Lorient_07.pdf+le+processus+de+bologne-en+france&hl=fr&ct=clnk&cd=2&gl=fr

- <http://www.enseignement.be/prof/espaces/sup/bologne.asp> :
- <http://www.toutsurbologne.be> :
- <http://www.bologna-bergen2005.no> :
- www.aneca.es
- http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/bologna/bologna_fr.html
- http://www.enstimac.fr/international/echanges_academiques/processus_bologne
- http://ec.europa.eu/education/index_en.html
- www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900
- http://ksup.u-paris10.fr/1108476025745/0/fiche_7C_document
- http://www.bologna.ro/index.php?screen2=data/_pb&screen=data/pb_credite_extrase_ghid
- www.tuiasi.ro/dga/planuri/orientari/orientari_strategice_pentru_invatamantul_superior.doc
- www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6900
- http://ksup.u-paris10.fr/1108476025745/0/fiche_7C_document
- www.crui.it/CRUI/ECTS/english/what.htm
- www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-pr-bologna-oth-rmn-t02.pdf
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Roma
- www.coe.int/T/RO/Com/About_COE/Brochures/ROU_At_a_glace.asp
- http://www.gov.ro/presa/afisdoc.php?idpresa=41891&idrubrica_presa=1&idrubricaprimm=&idtema=&tip=&pag=&dr=&opti=print

- http://asbiasi.uv.ro/documente_files/legis/Procesul_de_la_Bologna_si_invatamantul_superior_romanesc.doc
- www.crui.it/CRUI/ECTS/english/what.htm

ANEXE

Anexa 1

Déclaration commune des ministres européens de l'éducation - 19 juin 1999 - Bologne

29 pays signataires : l'Allemagne, l'Autriche, la Belgique, la Bulgarie, le Danemark, l'Estonie, l'Espagne, la Finlande, la France, la Grèce, la Hongrie, l'Irlande, l'Islande, l'Italie, la Lettonie, la Lituanie, le Luxembourg, Malte, la Norvège, les Pays-Bas, la Pologne, le Portugal, le Royaume-Uni, la République tchèque, la Roumanie, la Slovaquie, la Slovénie, la Suède, la Suisse.

La construction européenne, grâce aux réalisations extraordinaires de ces dernières années, devient une réalité de plus en plus concrète et pertinente pour l'Union et ses citoyens. Les perspectives d'élargissement, ainsi que les liens de plus en plus étroits qui se tissent avec d'autres pays européens, enrichissent encore cette réalité de dimensions nouvelles. En même temps, nous assistons à une prise de conscience grandissante, dans l'opinion publique comme dans les milieux politiques et universitaires, de la nécessité de construire une Europe plus complète et plus ambitieuse, s'appuyant notamment sur le renforcement de ses dimensions intellectuelles, culturelles, sociales, scientifiques et technologiques.

Il est aujourd'hui largement reconnu qu'une Europe des Connaissances est un facteur irremplaçable du développement social et humain, qu'elle est indispensable pour consolider et enrichir la citoyenneté européenne, pour donner aux citoyens les compétences nécessaires pour répondre aux défis du nouveau millénaire, et pour renforcer le sens des valeurs partagées et de leur appartenance à un espace social et culturel commun.

L'importance primordiale de l'éducation et de la coopération dans l'enseignement pour développer et renforcer la stabilité, la paix et la démocratie des sociétés est universellement reconnue, et d'autant plus aujourd'hui au vu de la situation en Europe du sud-est.

La Déclaration de la Sorbonne du 25 mai 1998, qui s'inspirait de ces mêmes considérations, mettait en exergue le rôle clé des universités dans le développement des dimensions culturelles européennes. Elle insistait sur la nécessité de créer un espace européen de l'enseignement supérieur, comme moyen privilégié pour encourager la mobilité des citoyens, favoriser leur intégration sur le marché du travail européen et promouvoir le développement global de notre continent.

Plusieurs pays européens ont accepté l'invitation qui leur a été faite de s'engager à réaliser les objectifs énoncés dans la déclaration, en la signant ou en exprimant leur accord de principe. Les orientations de plusieurs réformes de l'enseignement supérieur entreprises depuis lors en Europe témoignent de la volonté d'agir de nombreux gouvernements.

Les établissements d'enseignement supérieur en Europe ont, pour leur part, relevé le défi en jouant un rôle clé dans la construction de l'espace européen de l'enseignement supérieur, suivant aussi les principes fondamentaux énoncés en 1988 dans la Magna Charta Universitatum. Ce point est d'une importance capitale, puisque l'indépendance et l'autonomie des universités sont garantes des capacités des systèmes d'enseignement supérieur et de recherche de s'adapter en permanence à l'évolution des besoins, aux attentes de la société et aux progrès des connaissances scientifiques.

Les orientations ont été définies dans la bonne direction avec des objectifs significatifs. La réalisation d'une plus grande compatibilité et comparabilité entre les différents systèmes d'enseignement supérieur exige néanmoins une dynamique soutenue pour être pleinement accomplie. Nous devons soutenir cette dynamique à travers la promotion de mesures concrètes permettant d'accomplir des progrès tangibles. La réunion du 18 juin a rassemblé des experts et des universitaires de tous

nos pays, et nous a apporté des idées très utiles sur les initiatives à prendre.

Nous devons en particulier rechercher une meilleure compétitivité du système européen d'enseignement supérieur. Partout, la vitalité et l'efficacité des civilisations se mesurent à l'aune de leur rayonnement culturel vers les autres pays. Nous devons faire en sorte que le système européen d'enseignement supérieur exerce dans le monde entier un attrait à la hauteur de ses extraordinaires traditions culturelles et scientifiques.

En affirmant notre adhésion aux principes généraux de la Déclaration de la Sorbonne, nous nous engageons à coordonner nos politiques pour atteindre, à court terme et en tout cas avant la fin de la première décennie du nouveau millénaire, les objectifs suivants, qui sont pour nous d'intérêt primordial pour la création de l'espace européen de l'enseignement supérieur et la promotion de ce système européen à l'échelon mondial :

- Adoption d'un système de diplômes facilement lisibles et comparables, entre autres par le biais du " Supplément au diplôme ", afin de favoriser l'intégration des citoyens européens sur le marché du travail et d'améliorer la compétitivité du système d'enseignement supérieur européen à l'échelon mondial ;

- Adoption d'un système qui se fonde essentiellement sur deux cursus, avant et après la licence. L'accès au deuxième cursus nécessitera d'avoir achevé le premier cursus, d'une durée minimale de trois ans. Les diplômes délivrés au terme du premier cursus correspondront à un niveau de qualification approprié pour l'insertion sur le marché du travail européen. Le second cursus devrait conduire au mastaire et / ou au doctorat comme dans beaucoup de pays européens.

- Mise en place d'un système de crédits – comme celui du système ECTS – comme moyen approprié pour promouvoir la mobilité des étudiants le plus largement possible. Les crédits pourraient également être acquis en dehors du système de l'enseignement supérieur, y compris par l'éducation tout au long de la vie, dans la mesure où ceux-ci sont reconnus par les établissements d'enseignement supérieur

concernés.

- Promotion de la mobilité en surmontant les obstacles à la libre circulation, en portant une attention particulière à :

. pour les étudiants, l'accès aux études, aux possibilités de formation et aux services qui leur sont liés,

. pour les enseignants, les chercheurs et les personnels administratifs, la reconnaissance et la valorisation des périodes de recherche, d'enseignement et de formation dans un contexte européen, sans préjudice pour leurs droits statutaires.

- Promotion de la coopération européenne en matière d'évaluation de la qualité, dans la perspective de l'élaboration de critères et de méthodologies comparables.

- Promotion de la nécessaire dimension européenne dans l'enseignement supérieur, notamment en ce qui concerne l'élaboration de programmes d'études, la coopération entre établissements, les programmes de mobilité et les programmes intégrés d'étude, de formation et de recherche.

Par cette déclaration, nous nous engageons à réaliser ces objectifs - dans le cadre de nos compétences institutionnelles et en respectant pleinement la diversité des cultures, des langues, des systèmes éducatifs nationaux et l'autonomie des universités – afin de consolider l'espace européen de l'enseignement supérieur. A cette fin, nous poursuivrons dans la voie de la coopération inter gouvernementale, ainsi que dans celle des organisations non gouvernementales européennes compétentes dans le domaine de l'enseignement supérieur. Nous comptons à nouveau sur la réponse prompte et positive des établissements d'enseignement supérieur et sur leur contribution active au succès de nos efforts.

Convaincus que la création réussie d'un espace européen de l'enseignement supérieur nécessite des efforts permanents de soutien, de suivi et d'adaptation pour répondre à des besoins en évolution constante, nous avons décidé de nous réunir à nouveau d'ici deux ans afin d'évaluer les progrès accomplis et les nouvelles mesures

à mettre en place.

© Ministère de l'éducation nationale, de la recherche et de la technologie -
Archives 1997 - 1999 . 12-10-99.

Sursa:

<http://www.education.gouv.fr/realisations/education/superieur/bologne.htm>

Anexa 2

Déclaration de la Sorbonne (25 mai 1998)

Harmoniser l'architecture du système européen d'enseignement supérieur

A l'occasion du 800ème anniversaire de l'Université de Paris, déclaration conjointe des quatre ministres en charge de l'enseignement supérieur en Allemagne, en France, en Italie et au Royaume-Uni. lundi 25 mai 1998

Paris, en Sorbonne, le 25 mai 1998

La construction européenne a tout récemment effectué des progrès très importants. Mais si pertinents que soient ces progrès, ils ne doivent pas nous faire oublier que l'Europe que nous bâtissons n'est pas seulement celle de l'Euro, des banques et de l'économie ; elle doit être aussi une Europe du savoir. Nous devons renforcer et utiliser dans notre construction les dimensions intellectuelles, culturelles, sociales et techniques de notre continent. Elles ont été, dans une large mesure, modelées par ses universités, qui continuent à jouer un rôle central dans leur développement.

Les universités sont nées en Europe, pour certaines depuis environ trois quarts de millénaire. Nos quatre pays sont fiers de posséder quelques unes des plus anciennes, qui célèbrent en ce moment d'importants anniversaires, comme le fait aujourd'hui l'université de Paris. Autrefois, étudiants et professeurs circulaient librement et disséminaient rapidement leur savoir à travers le continent. Aujourd'hui, il existe encore un trop grand nombre de nos étudiants qui obtiennent leurs diplômes sans avoir bénéficié d'une période d'études en dehors des frontières nationales.

Nous abordons une période de changements majeurs dans l'éducation, dans les conditions de travail, une période de diversification du déroulement des carrières professionnelles ; l'éducation et la formation tout au long de la vie deviennent une évidente obligation. Nous devons à nos étudiants et à notre société dans son ensemble un système d'enseignement supérieur qui leur offre les meilleures chances de trouver leur propre domaine d'excellence.

Un espace européen ouvert de l'enseignement supérieur offre d'abondantes perspectives positives, tout en respectant, bien sûr, nos diversités, mais exige par ailleurs des efforts vigoureux pour abolir les barrières et développer un cadre d'enseignement, afin de promouvoir la mobilité et une coopération toujours plus étroite.

La reconnaissance internationale et le potentiel attractif de nos systèmes sont directement liés à leur lisibilité en interne et à l'extérieur. Un système semble émerger, dans lequel deux cycles principaux - pré-licence et post-licence - devraient être reconnus pour faciliter comparaisons et équivalences au niveau international.

Une grande part de l'originalité et de la souplesse d'un tel système passeront, dans une large mesure, par l'utilisation de "crédits" (comme dans le schéma ECTS) et de semestres. Cela permettra la validation des crédits acquis par ceux qui choisiraient de conduire leur éducation, initiale ou continue, dans différentes universités européennes et souhaiteraient acquérir leurs diplômes à leur rythme, tout au long de leur vie. En fait, les étudiants devraient pouvoir avoir accès au monde universitaire à n'importe quel moment de leur vie professionnelle, en venant des milieux les plus divers.

Dans le cycle conduisant à la licence, les étudiants devraient se voir offrir des programmes suffisamment diversifiés, comprenant notamment la possibilité de suivre des études pluridisciplinaires, d'acquérir une compétence en langues vivantes et d'utiliser les nouvelles technologies de l'information.

La reconnaissance internationale du diplôme couronnant le cycle pré-licence comme niveau pertinent de qualification est importante pour le succès de ce projet, par lequel nous souhaitons rendre transparents nos systèmes d'enseignement supérieur.

Dans le cycle postérieur à la licence, il y aurait le choix entre un diplôme plus court de "master" et un doctorat plus long, en ménageant les passerelles entre l'un et l'autre. Dans les deux diplômes, on mettrait l'accent, comme il convient, sur la recherche et le travail individuel.

Aux deux niveaux - pré-licence et post-licence - les étudiants seraient encouragés à passer un semestre au moins dans des universités étrangères. En même temps, un plus grand nombre d'enseignants et de chercheurs devraient travailler dans des pays européens autres que le leur. Le soutien croissant de l'Union européenne à la mobilité des étudiants et des professeurs devrait être pleinement utilisé.

La plupart des pays, et pas seulement à l'intérieur de l'Europe, ont désormais pleinement conscience du besoin de promouvoir cette évolution. Les Conférences de recteurs européens, des présidents d'universités, des groupes d'experts et d'universitaires, dans nos pays respectifs, se sont engagées dans une vaste réflexion en ce sens.

Une convention sur la reconnaissance des qualifications universitaires en Europe a été signée l'an dernier à Lisbonne. Cette convention établit un certain nombre de conditions de base, tout en reconnaissant que les pays, de leur côté, pouvaient s'engager dans des projets encore plus constructifs. Partant de ces conclusions, nous pouvons les utiliser pour aller plus loin. Il existe déjà beaucoup de points communs pour cette reconnaissance mutuelle des diplômes d'enseignement supérieur à des fins professionnelles, à travers les directives de l'Union européenne.

Nos gouvernements, cependant, continuent à avoir un rôle significatif à jouer en ce sens, en encourageant tous les moyens de valider les connaissances acquises et de mieux reconnaître nos diplômes respectifs. Nous comptons promouvoir ainsi des accords interuniversitaires allant dans ce sens. L'harmonisation progressive des structures d'ensemble de nos diplômes et de nos cycles d'études sera rendue possible par un renforcement de l'expérience existante, par des diplômes conjoints, des projets-pilotes et par un dialogue avec toutes les parties concernées.

Nous nous engageons ici à encourager l'émergence d'un cadre commun de référence, visant à améliorer la lisibilité des diplômes, à faciliter la mobilité des étudiants ainsi que leur employabilité. L'anniversaire de l'université de Paris, qui se déroule aujourd'hui en Sorbonne, nous offre l'occasion solennelle de nous engager dans cet effort de création d'un espace européen de l'enseignement supérieur, où puissent entrer en interaction nos identités nationales et nos intérêts communs, où nous nous renforçons les uns les autres pour le profit de l'Europe, de ses étudiants, et

plus généralement de ses citoyens. Nous lançons un appel aux autres États-membres de l'Union, aux autres pays de l'Europe pour nous rejoindre dans cet objectif, à toutes les universités européennes pour consolider la place de l'Europe dans le monde en améliorant et en remettant sans cesse à jour l'éducation offerte à ses citoyens.

Claude Allègre, Ministre de l'Éducation Nationale, de la Recherche et de la Technologie (France)

Luigi Berlinguer Ministre de l'Instruction Publique de l'Université et de la Recherche (Italie)

Tessa Blackstone Ministre de l'Enseignement Supérieur (Royaume Uni)

Jürgen Rüttgers Ministre de l'Éducation, des Sciences, de la Recherche et de la Technologie (Allemagne)

Sursa :

http://www.paris-lavillette.archi.fr/limado/Declaration_de_la_Sorbonne.htm

Anexa 3

L'ESPACE EUROPÉEN DE L'ENSEIGNEMENT SUPÉRIEUR - REALISER LES OBJECTIFS

Communiqué de la Conférence des Ministres européens chargés de l'Enseignement Supérieur

Bergen, 19-20 Mai 2005

Nous, Ministres responsables de l'enseignement supérieur dans les pays participant au Processus de Bologne, nous sommes réunis pour faire un bilan à mi-parcours et fixer les objectifs et les priorités pour 2010. A cette conférence, nous avons accueilli l'Arménie, l'Azerbaïdjan, la Géorgie, la Moldavie et l'Ukraine en tant que nouveaux pays participant au Processus de Bologne. Nous partageons tous la même vision des principes, objectifs et engagements du Processus tels qu'ils figurent aux termes de la Déclaration de Bologne et des communiqués qui résultent des conférences ministérielles consécutives de Prague et de Berlin. Nous confirmons notre engagement à coordonner nos politiques par le biais du Processus de Bologne pour établir l'Espace Européen de l'Enseignement Supérieur (EEES) d'ici à 2010 et nous nous engageons à assister les nouveaux pays participant à la mise en oeuvre les objectifs du Processus.

I. PARTENARIATS

Nous soulignons le rôle central des établissements d'enseignement supérieur, de leur personnel et des étudiants en tant que partenaires du Processus de Bologne. Leur rôle dans la mise en oeuvre du Processus devient d'autant plus important que les nécessaires réformes législatives sont désormais largement mises en place, et nous les encourageons à poursuivre et intensifier leurs efforts pour établir l'EEES. Nous accueillons avec intérêt l'engagement clair des établissements d'enseignement supérieur en Europe pour le Processus, et reconnaissons qu'il faut du temps pour optimiser l'impact du changement structurel sur les cursus d'études et garantir ainsi

l'introduction de méthodes d'enseignement et de formation innovantes dont l'Europe a besoin.

Nous accueillons favorablement le soutien d'organisations représentant les partenaires sociaux et économiques et souhaitons que la coopération se développe pour réaliser les objectifs du Processus de Bologne. Nous accueillons en outre positivement les contributions des organisations et institutions internationales qui sont partenaires de ce Processus.

II. FAIRE LE BILAN

Nous constatons la réalisation de progrès significatifs au regard de nos objectifs, dont il est fait état dans le rapport général 2003-2005 du groupe de suivi, le rapport « Tendances IV » de l'EUA et le rapport « Bologne vu par les étudiants » de l'ESIB.

Lors de notre conférence à Berlin, nous avons chargé le groupe de suivi de réaliser un bilan à miparcours, centré sur trois priorités - le système de diplômes, la garantie de la qualité et la reconnaissance des diplômes et des périodes d'études. Au regard du rapport de bilan, nous constatons que des progrès substantiels ont été accomplis dans ces trois domaines prioritaires. Il sera important de s'assurer de la réalité des progrès dans tous les pays participants. Nous reconnaissons par conséquent la nécessité de partager davantage notre savoir-faire afin de développer les compétences à la fois au plan des établissements et des gouvernements.

Le système de diplômes

Nous constatons avec satisfaction que le système à deux cycles est mis en oeuvre à une large échelle, avec plus de la moitié des étudiants qui y sont inscrits dans la plupart des pays. Cependant, il y a toujours des obstacles pour passer d'un cycle à l'autre. Par ailleurs, il est nécessaire d'intensifier le dialogue impliquant les Gouvernements, les établissements et les partenaires sociaux, pour accroître l'employabilité des diplômés titulaires de qualifications au niveau licence, y compris avec l'accès à des postes appropriés au sein du service public.

Nous adoptons le cadre global de qualifications pour l'EEES, constitué de trois cycles (incluant la possibilité, au plan national, de qualifications intermédiaires),

de descripteurs génériques pour chaque cycle fondés sur des résultats de formation et des compétences, et de fourchettes de crédits pour les premier et second cycles. Nous nous engageons à élaborer des cadres nationaux de qualifications compatibles avec le cadre global de qualifications de l'EEES d'ici à 2010, et à avoir commencé cette tâche d'ici à 2007. Nous demandons au groupe de suivi de faire rapport sur la mise en oeuvre du cadre global et ses développements ultérieurs.

Nous soulignons l'importance de veiller à la complémentarité entre le cadre global de l'EEES et le cadre plus large envisagé pour l'éducation et la formation tout au long de la vie englobant l'enseignement général ainsi que l'enseignement et la formation professionnelle, tel qu'il s'élabore actuellement au sein de l'Union européenne ainsi que dans les pays participants. Nous demandons à la Commission européenne de consulter l'ensemble des parties prenantes au Processus de Bologne au fur et à mesure que le travail progresse.

La garantie de la qualité

Presque tous les pays ont pris des mesures pour établir un système de garantie de la qualité fondé sur les critères définis par le Communiqué de Berlin et assorti d'un haut degré de coopération et de mise en réseau. Cependant, il y a toujours des progrès à faire, en particulier pour ce qui concerne la participation des étudiants et la coopération internationale. Par ailleurs, nous recommandons vivement aux établissements d'enseignement supérieur de poursuivre leurs efforts pour améliorer la qualité de leurs activités par l'introduction systématique de mécanismes internes et leur corrélation directe avec la garantie de la qualité au plan externe.

Nous adoptons les références et lignes d'orientation pour la garantie de la qualité dans l'Espace Européen d'Enseignement Supérieur comme le propose l'ENQA. Nous nous engageons à introduire le modèle proposé pour l'évaluation par les pairs des agences chargées de la garantie de la qualité au plan national, tout en respectant les lignes d'orientation et les critères communément acceptés. Nous accueillons favorablement le principe d'un registre européen d'agences chargées de la garantie de la qualité fondé sur une évaluation nationale. Nous demandons que les modalités d'application soient davantage développées par l'ENQA en coopération

avec l'EUA, l'EURASHE et l'ESIB et fassent l'objet d'un rapport à notre intention auprès du groupe de suivi. Nous soulignons l'importance de la coopération entre les agences reconnues au plan national dans le but de renforcer la reconnaissance mutuelle des décisions en matière d'accréditation ou de garantie de la qualité.

La reconnaissance des diplômes et des périodes d'études

Nous constatons que 36 des 45 pays participants ont désormais ratifié la Convention de Lisbonne sur la Reconnaissance. Nous recommandons vivement à ceux qui ne l'ont pas déjà fait de ratifier la Convention sans tarder. Nous nous engageons à assurer la pleine application de ces principes, et à les intégrer dans la législation nationale comme il convient de le faire. Nous demandons instamment à tous les pays participants de traiter les problèmes de reconnaissance identifiés par les réseaux ENIC/NARIC. Nous élaborerons des plans d'action nationaux pour améliorer la qualité du processus de reconnaissance des qualifications étrangères. Ces plans feront partie du rapport national de chaque pays pour la prochaine Conférence ministérielle. Nous exprimons notre soutien pour les textes subsidiaires à la Convention de Lisbonne sur la Reconnaissance et demandons vivement aux autorités nationales et autres parties prenantes de reconnaître les diplômes conjoints délivrés dans deux pays ou plus au sein de l'EEES.

Nous considérons le développement de cadres de qualifications nationaux et européen comme une opportunité pour ancrer davantage l'éducation et la formation tout au long de la vie dans l'enseignement supérieur. Nous travaillerons avec les établissements d'enseignement supérieur et autres parties prenantes à améliorer la validation des acquis incluant, là où cela est possible, la formation non-formelle et informelle, en tant que modalités d'accès et composantes des cursus d'enseignement supérieur. Nous considérons le développement de cadres de qualifications européen et nationaux comme une opportunité pour enraciner davantage l'éducation et la formation tout au long de la vie dans l'enseignement supérieur.

III. AUTRES DÉFIS ET PRIORITÉS

L'enseignement supérieur et la recherche

Nous soulignons l'importance de l'enseignement supérieur pour renforcer davantage la recherche et l'importance de la recherche comme pierre de soubassement de l'enseignement supérieur, pour le développement économique et culturel de nos sociétés et pour la cohésion sociale. Nous constatons que les efforts pour introduire les changements structurels et améliorer la qualité de l'enseignement ne devraient pas porter atteinte à l'effort visant à renforcer la recherche et l'innovation. Par conséquent nous mettons l'accent sur l'importance de la recherche et de la formation à la recherche pour maintenir et améliorer la qualité de l'EEES ainsi que pour renforcer la compétitivité et l'attractivité de celui-ci. Afin de parvenir à de meilleurs résultats nous reconnaissons qu'il est nécessaire d'améliorer la synergie entre le secteur de l'enseignement supérieur et les autres secteurs de la recherche dans nos pays respectifs, et entre l'EEES et l'Espace Européen de la Recherche.

Afin de réaliser ces objectifs, il est nécessaire que les qualifications au niveau doctoral soient dans le droit fil du cadre global de qualifications de l'EEES qui utilise l'approche fondée sur les résultats. La composante centrale de la formation doctorale est l'avancement de la connaissance à travers la recherche innovante. Considérant que des programmes doctoraux structurés ainsi qu'un encadrement et une évaluation transparente des travaux de recherche sont nécessaires, nous soulignons que la charge de travail normale du troisième cycle dans la plupart des pays devrait correspondre à 3-4 années à temps plein. Nous recommandons vivement aux universités de s'assurer que leurs programmes doctoraux promeuvent la formation interdisciplinaire et le développement de compétences transférables, qui répondent par là-même aux besoins du marché de l'emploi le plus large. Nous avons besoin de parvenir à une augmentation globale du nombre de candidats doctoraux qui s'engagent dans des carrières de chercheurs au sein de l'EEES. Nous considérons ceux qui prennent part aux programmes de troisième cycle à la fois comme des étudiants et de jeunes chercheurs en début de carrière. Nous chargeons le groupe de suivi de Bologne d'inviter l'Association européenne de l'université, en coopération avec d'autres partenaires intéressés, à préparer un rapport sous la responsabilité du groupe de suivi sur le développement ultérieur des principes fondamentaux pour les études doctorales, pour le présenter aux Ministres en 2007. Une réglementation excessive des études doctorales doit être évitée.

La dimension sociale

La dimension sociale du Processus de Bologne est un élément constitutif de l'EEES et une condition nécessaire de l'attractivité et de la compétitivité de cet espace. Nous renouvelons par conséquent notre engagement à rendre l'enseignement supérieur de qualité également accessible à tous, et insistons sur la nécessité d'offrir des conditions appropriées aux étudiants afin qu'ils achèvent leurs études sans obstacle liés à leurs origines sociales et économiques. La dimension sociale recouvre les mesures prises par les gouvernements pour aider financièrement les étudiants, en particulier ceux issus de groupes sociaux économiquement défavorisés et pour leur fournir des services d'orientation et d'accompagnement dans le but d'élargir l'accès à l'enseignement supérieur.

La mobilité

Nous reconnaissons que la mobilité des étudiants et des enseignants parmi tous les pays participants demeure l'un des objectifs clés du Processus de Bologne. Conscients des nombreux défis qui restent à surmonter, nous confirmons de nouveau notre engagement à faciliter la portabilité des bourses et des prêts là où il convient de le faire par le biais d'actions conjointes, afin de faire de la mobilité au sein de l'EEES une réalité. Nous intensifierons nos efforts pour lever les obstacles à la mobilité en facilitant la délivrance de visas et de permis de travail et en encourageant la participation aux programmes de mobilité. Nous incitons vivement les établissements et les étudiants à faire plein usage des programmes de mobilité, en recommandant la pleine reconnaissance des périodes d'études à l'étranger dans le cadre de tels programmes.

L'attractivité de l'EEES et la coopération avec d'autres parties du monde

L'Espace Européen de l'Enseignement Supérieur doit être ouvert et devrait être attractif vis-à-vis d'autres parties du monde. Notre contribution à réaliser l'éducation pour tous devrait être fondée sur le principe du développement durable et être en accord avec les travaux actuels au plan international pour développer des

lignes d'orientation pour la qualité de l'enseignement supérieur trans-frontalier. Nous réitérons notre attachement à ce que dans la coopération internationale en matière d'enseignement supérieur, les valeurs liées à la connaissance prévalent.

Nous considérons l'Espace Européen de l'Enseignement Supérieur comme un partenaire des systèmes d'enseignement supérieur dans d'autres régions du monde, qui incite à un échange équilibré d'étudiants et de personnel et à une coopération entre les établissements d'enseignement supérieur. Nous soulignons l'importance de la compréhension et du respect interculturels. Nous souhaitons vivement renforcer la compréhension du Processus de Bologne dans d'autres continents en partageant nos expériences de processus de réformes avec les régions avoisinantes. Nous insistons sur le nécessaire dialogue sur des questions d'intérêt mutuel. Nous jugeons nécessaire d'identifier les régions partenaires et d'intensifier l'échange d'idées et d'expériences avec ces régions. Nous demandons au groupe de suivi d'élaborer et de s'entendre sur une stratégie pour la dimension externe du Processus.

IV. FAIRE LE BILAN DES AVANCÉES POUR 2007

Nous confions au groupe de suivi la tâche de poursuivre et d'élargir le travail de bilan et d'en faire rapport pour la prochaine Conférence ministérielle. Nous souhaitons que le bilan se fonde sur la méthodologie appropriée et se poursuive dans les domaines du système de diplômes, de la garantie de la qualité et de la reconnaissance des périodes d'études et de diplômes, et en 2007 nous aurons largement achevé la mise en oeuvre de ces trois priorités intermédiaires.

En particulier, nous rechercherons des avancées dans :

- la mise en oeuvre des références et des lignes d'orientation pour la garantie de la qualité comme le propose le rapport de l'ENQA ;
- la mise en oeuvre des cadres nationaux de qualifications ;
- la délivrance et la reconnaissance des diplômes conjoints, y compris au niveau doctoral ;
- la création d'opportunités pour des parcours flexibles de formation dans l'enseignement supérieur, y compris l'existence de dispositions pour la validation des acquis.

Nous confions également au groupe de suivi la tâche de présenter des données comparables sur la mobilité des personnels et des enseignants ainsi que sur la

situation sociale et économique des étudiants dans les pays participants comme base pour un futur bilan et d'en faire rapport pour la prochaine Conférence ministérielle. Le futur bilan devra prendre en compte la dimension sociale telle que définie ci-dessus.

V. SE PRÉPARER POUR 2010.

Au regard des succès accomplis jusqu'ici dans le cadre du Processus de Bologne, nous souhaitons établir un Espace Européen de l'Enseignement Supérieur fondé sur les principes de qualité et de transparence. Nous devons chérir notre riche héritage et notre diversité culturelle qui contribuent à une société de la connaissance. Nous nous engageons à soutenir le principe de responsabilité publique pour l'enseignement supérieur dans le contexte des sociétés modernes complexes. Comme l'enseignement supérieur se situe au carrefour de la recherche, de l'enseignement et de l'innovation, il constitue aussi la clé pour la compétitivité de l'Europe. Alors que nous nous rapprochons de 2010, nous nous engageons à assurer que les établissements d'enseignement supérieur jouissent de l'autonomie nécessaire pour mettre en oeuvre les réformes convenues, et reconnaissons le besoin d'un financement durable des établissements.

L'Espace Européen de l'Enseignement Supérieur est articulé autour de trois cycles, où chaque niveau a pour fonction de préparer les étudiants au marché du travail, à apprendre à apprendre et à la citoyenneté active. Le cadre global de qualifications, l'ensemble des références et des lignes d'orientation que nous avons retenues pour la garantie de la qualité et la reconnaissance des diplômes et des périodes d'études constituent aussi des caractéristiques clés de la structure de l'EEES.

Nous acceptons la structure de suivie définie à Berlin, avec l'ajout de la Structure Pan-Européenne de l'Internationale de l'Education (EI), de l'Association Européenne pour la Garantie de la Qualité dans l'Enseignement Supérieur (ENQA) et de l'Union des Confédérations des Employeurs et des Industries d'Europe (UNICE) comme nouveaux membres consultatifs du groupe de suivi. Comme le Processus de Bologne conduit à établir l'EEES, nous devons considérer les modalités appropriées qui sont nécessaires pour soutenir le développement à venir au-delà de 2010, et demandons au groupe de suivi d'explorer ces questions.

Nous tiendrons la prochaine Conférence ministérielle à Londres en 2007.

45 pays participent au Processus de Bologne et sont membres du groupe de suivi : l'Albanie, l'Allemagne, Andorre, l'Arménie, l'Autriche, l'Azerbaïdjan, la Belgique, la Bosnie Herzégovine, la Bulgarie, la Croatie, Chypre, le Danemark, l'Espagne, l'Estonie, la Finlande, la France, la Géorgie, la Grèce, la Hongrie, l'Irlande, l'Islande, l'Italie, la Lettonie, le Liechtenstein, la Lituanie, le Luxembourg, Malte, la Moldavie, les Pays-Bas, la Norvège, la Pologne, le Portugal, la Roumanie, la Fédération de Russie, la Serbie et le Monténégro, le Saint-Siège, la République Slovaque, la Slovénie, la Suède, la Suisse, l'ancienne République yougoslave de Macédoine, la République Tchèque, la Turquie, l'Ukraine et le Royaume-Uni.

En outre, la Commission européenne est un membre à part entière du groupe de suivi. Le Conseil de l'Europe, les Organisations nationales des Etudiants en Europe (ESIB), la Structure Pan-Européenne de l'Internationale de l'Education (EI), l'Association Européenne pour la Garantie de la Qualité dans l'Enseignement Supérieur (ENQA), l'Association Européenne de l'Université (EUA), l'Association Européenne des Etablissements d'Enseignement Supérieur (EURASHE), le Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur (UNESCO-CEPES) et l'Union des Confédérations des Employeurs et des Industries d'Europe (UNICE) sont des membres consultatifs du groupe de suivi.

http://aphec.it-sudparis.eu/article.php3?id_article=66